

Bestaat de 'derde weg' tussen revolutie en reformisme?

Marxistische Studies Nr. 72, 2006

'Het systeem is niet alleen in Argentinië blind, en niet alleen in Latijns-Amerika. De beruchtste economen beschouwen het volk als nummers. De machtigste bankiers beschouwen het als debiteuren. De efficiëntste technocraten vinden dat het volk een probleem vormt. Voor de succesvolle politici vertegenwoordigt het volk stemmen. De mensen die president Fernando de la Rúa afzetten, bewijzen de kracht van de democratie. Wij zijn de democratie, zei het volk, en we hebben er genoeg van. Of bestaat democratie uit niets anders dan het recht om elke vier jaar te mogen kiezen of bedrogen te worden? In Argentinië, net als in vele andere landen, brengen de mensen hun stem uit, maar ze kiezen niet. Ze stemmen voor één iemand, terwijl een kloon regeert.'

De Uruguaanse schrijver Eduardo Galeano

Wat is achterkamerpolitiek? Is het mogelijk de krachtsverhoudingen in het parlementaire halfroond te veranderen? Wat is de rol van de straat in sociale hervormingen? En hoe staan hervormingen in verband met een revolutionair perspectief? Welke rol speelt de partij van Europees Links in de sociale strijd? En welke koers wil de leiding van Rifondazione Comunista varen? Dat zijn de vragen voor dit laatste hoofdstuk.

1. Verkiezingen, krachtsverhoudingen en achterkamerpolitiek

'Bij de verkiezingen van 2007 moeten we in staat zijn de fameuze drempel van 5 % te overschrijden. Daarvoor moeten we *de gauchistische opvattingen over de parlementaire strijd* ernstig kritiseren', schreef Nadine Rosa-Rosso net voor ze de partij verliet.¹ Nadien stelde ze een nieuw platform op voor (partijloze) communisten dat eindigt met de woorden: 'Het front van communisten en de arbeidersklasse moet ook leiden tot initiatieven in de verkiezingsstrijd met het oog *de krachtsverhoudingen ook op dit gebied te wijzigen.*'²

De krachtsverhoudingen 'ook' in de electorale arena wijzigen, dat is de opvatting die Rosa-Rosso verdedigt. De opvattingen die daartegen ingaan, dienen als 'linkse standpunten' over de parlementaire strijd te worden gekritiseerd.

Friedrich Engels schetste de opkomst en de plaats van de parlementen in hun historische context: 'In de meeste historische staten worden de toegekende rechten van de staatsburgers *afgemeten aan het vermogen*. Daarmee wordt ronduit gezegd, dat de staat een organisatie van de bezittende klasse is, ter bescherming tegen de niet-bezittenden. Dat kwam reeds tot uitdrukking bij de Atheense en Romeinse vermogensklassen. Eveneens in de middeleeuwse feodale staat, waar de politieke machtspositie van de omvang van het grondbezit afhing... De democratische republiek weet *officieel* niets meer van verschillen in bezit. Hier oefent de rijkdom zijn macht *indirect*, maar des te zekerder uit. Enerzijds in de vorm van rechtstreekse corruptie van de ambtenaren,

waarvan Amerika het klassieke voorbeeld is. Anderzijds in een verbond tussen regering en de beurs... En tenslotte heerst de bezittende klasse rechtstreeks door middel van het algemeen kiesrecht. Zolang de onderdrukte klasse, dus in ons geval het proletariaat, nog niet rijp genoeg is om zichzelf te bevrijden, zal haar meerderheid de bestaande maatschappelijke orde als de enig mogelijke erkennen en in politiek opzicht de staart van de kapitalistenklasse... vormen.³

Hoe vandaag 'de rijkdom haar macht indirect maar des te zekerder uitoefent' (de woorden van Engels) wordt vandaag overal en iedere keer opnieuw in de verkiezingscampagnes zelf duidelijk, en in de invloed van de *achterkamerpolitiek* (zoals de lobbygroepen in Nederland zo mooi heten) en van politiek-industriële denktanks zoals de Davos-groep, de Bilderberger-club, de Trilaterale Commissie, de Internationale Kamer van Koophandel enzovoort.

Nergens is de greep van de industrie op de verkiezingen groter dan in de Verenigde Staten. De 429 kandidaten met de best gespijste campagnekassen grepen de 429 eerste plaatsen in het Amerikaanse Congres. Enkel de zetels 430 tot 469 gingen naar minder 'fortuinlijke' kandidaten.⁴ Over soortgelijke gang van zaken schreef Lenin: 'In onze tijd gaat het niet zonder verkiezingen, kan men het niet zonder de massa's stellen, maar de massa's kunnen in het tijdperk van de boekdrukkunst en het parlementarisme niet worden geleid zonder een wijdvertakt, systematisch doorgevoerd, solide opgebouwd systeem van vleierij, leugen, bedrog, dat met populaire en modieuze woordjes goochelt en de arbeiders alle mogelijke hervormingen en willekeurige weldaden belooft – als zij maar afzien van de revolutionaire strijd voor het ten val brengen van de burgerij.'⁵

In 2000 betaalde de industrie rechtstreeks 696 miljoen dollar om George W. Bush te doen verkiezen als president van de Verenigde Staten. De belangrijkste industriëlen zien die bijdrage als een investering. John Chambers, de big boss van computergigant Cisco Systems, pompte 582.933 dollar in de campagne van Bush. 'Wij bouwen een relatie op', vertelde zijn vice-directeur aan de pers, en 'financiële giften maken deel uit van die relatie'. Richard Farmer van Cintas Corporation gaf 721.000 dollar aan de republikeinen: met oorlogen in het verschiep leek het de grootste uniformfabrikant van de States nuttig in Bush te investeren. Van de verkiezingsdollars uit de olie-industrie werd 90 procent in de republikeinse partij geïnvesteerd, 'slechts' 10 procent van het zwarte-goud-geld ging naar de democraten.⁶ In de campagne van 2004 mocht Bush met de hulp van de olieconcerns, de wapenfabrikanten en de farmaceutische industrie in het zadel blijven zitten. Het militaire concern Lockheed Martin spendeerde 1,73 miljoen dollar aan de campagne, waarvan 59 procent aan de republikeinen. ExxonMobil bezorgde 89 procent van haar 800.000 dollar campagnegeld aan de republikeinen. Pfizer investeerde 70 procent van haar 1,6 miljoen dollar campagnegeld in Bush.⁷ En mocht dat niet volstaan, dan zijn er wel bevriende familieleden of leden van het Hoog Gerechtshof te vinden die een kandidaat met 539.898 stemmen minder dan zijn rivaal toch tot president kronen.⁸

Het kapitaal beperkt zich niet tot *support* in de verkiezingscampagne. Eenmaal verkozen komen andere mechanismen in werking zoals het lobbyisme. Zo telt de Amerikaanse kamer van Afgevaardigden naar schatting 80 tot 90.000 lobbyisten in en rond Capitol Hill

in Washington. Het Europese Parlement telt 15.000 lobbyisten in en rond de Europese wijk van Brussel.⁹ 70 procent van hen werkt voor de bedrijfswereld. Dat betekent dat 10.500 bedrijfslobbyisten in de weer zijn om 732 europarlementairen^[1] te bewerken. De patronale lobbyisten zien zichzelf niet graag als *back-room-boys*. Zij willen gewoon in de *voorkamer* zitten. Dat zij nergens verkozen werden, speelt daarbij niet echt een rol. In maart 2004 schreef de *Society of European Affairs Professionals* (SEAP), de lobbygroep van de lobby's, een scherpe klacht en brief naar de voorzitter van het Europees parlement omdat er niet genoeg zetels en hoofdtelefoons voorzien zijn voor... lobbyisten. Nochtans zijn er nu al 5.000 lobbyisten geaccrediteerd en uitgerust voor voltijdse toegang.¹⁰ Via Tabel 10 kan men een wandeling maken door de Brusselse Eurowijk om kennis te maken met de achterkamers van de macht. Dat is precies wat Lenin schrijft: 'Onder de burgerlijke democratie houden de kapitalisten met duizenderlei kunstgrepen, te kunstiger en doeltreffender naarmate de "zuivere democratie" meer ontwikkeld is, de massa's verwijderd van het deelnemen aan het bewind, van de vrijheid van vergaderen en van drukpers, enz.'¹¹

Tabel 10. De achterkamerpolitiek in Brussel. Lobbygroepen in en rond het Europese parlement

Waar	Wie	Wat
Schumanplein 6 (Regus Center)	Boeing Co. (VS)	38 ^e TNO ter wereld met 1,8 miljard dollar winst (luchtvaart)
	Airbus	
	Du Pont & Co.	86 ^e TNO ter wereld met 1,8 miljard dollar winst (agrochemie)
Schumanplein 11	Dow Chemical Co. (VS)	60 ^e TNO ter wereld met 2,8 miljard dollar winst (agrochemie)
	BP PLC (VK)	3 ^e TNO ter wereld met 15,7 miljard dollar winst (petroleum)
	Philip Morris (VS)	15 ^e TNO ter wereld (Altria Group) met 9,4 miljard dollar winst (tabak)
Wetstraat 155 (Residentiepaleis)	European Policy Centre	
	TechCentralStation	Agressieve uiterst rechtse VS-lobby die opereert met geld van o.m. Exxon, Microsoft en McDonalds
	BASF (Duitsland)	40 ^e TNO ter wereld met 2,5 miljard dollar winst (chemie)
Cortenberghlaan 60	Thales (Frankrijk)	189 ^e TNO ter wereld met 0,2 miljard dollar winst (wapen & elekt.)
	EON AG (Duitsland)	27 ^e TNO ter wereld met 5,8 miljard dollar winst (elektriciteit)
Cortenberghlaan 114	US Chamber of Commerce	
	Unilever Group (VK)	35 ^e TNO ter wereld met 2,5 miljard winst (voeding)
Cortenberghlaan 168	Unice	Europese patroonsorganisatie
Froissartstraat 115	Transatlantic Policy	Lobby voor de creatie van een EU-VS

	Network (TPN)	vrijhandelszone tegen 2015
	TransAtlantic Business Dialogue (TABD)	Lobby voor 35 grote Amerikaanse en Europese bedrijven
Leopoldpark (Bibliot. Solvay)	The New Defense Agenda (NDA)	Lobby met gelden van Lockheed-Martin en BAE Systems (wapens)
	European Seeds Association	Lobby voor de vier grootste agro-TNO's ter wereld: Monsanto, Syngenta, Du Pont en Bayer
Luxemburgstraat 23	Center for the New Europe	Agressieve rechtse Europese lobby
Kunstlaan 50	EU Committee of the Am-Cham	Lobby voor de Amerikaanse patroonsorganisatie AmCham
Karabiniersplein 18a	European Round Table of industrialists (ERT)	Belangrijkste Europese patronale denktank

Bron: Corporate Europe Observatory (CEO), *Brussels the EU quarter 2004*. En *Industry Week*, the IW1000 2005 (winsten voor 2003).

Hoe werkt de 'indirecte macht' van de lobbyisten?¹² Nemen we het voorbeeld van de scheikunde. In de Europese Unie heeft 99 procent van de verkochte chemicaliën nooit een gezondheids- of omgevingsrisicotest ondergaan. Met honderdduizend ongeteste chemicaliën in gebruik is het risico van kanker, allergieën, geboorteaandoeningen en andere gezondheidsproblemen voor de arbeiders van de bedrijven, de omwonenden en de kopers van de producten zeer reëel. Toen een voorstel in het Europese Parlement de industrie wilde verplichten de veiligheid van haar producten aan te tonen (*Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals*, kortweg REACH), trad de chemische lobby in Brussel in actie. CEFIC, de vereniging van chemiepatroons, spendeerde miljoenen euro om het voorstel te kelderen. Onder leiding van BASF argumenteerde ze dat de gezondheidscontrole de concurrentiepositie van de chemieconcerns ernstige schade zou berokkenen. BASF achtte niet de gezondheidsschade, maar wel de winstschade primair. Onder deze massale druk werd het REACH-voorstel uiteindelijk fel afgezwakt. De test- en licentieprocedures werden uitgehold, en er werden veel achterdeurtjes voor giftige chemische stoffen in de wet opgenomen.¹³

Natuurlijk moeten wij er ons vandaag rekenschap van geven dat de meerderheid in Europa 'de huidige maatschappelijke orde als enige mogelijke erkent', zoals Engels het zegt. En dus moeten de Europese communisten ook *hun tactiek* hieraan aanpassen.¹⁴ Maar dat de communisten daarom de 'krachtsverhoudingen' in het parlementaire halfroond moeten veranderen, is absurd in de ogen van al wie het miljardencircus van de verkiezingen, de duizenden lobbygroepen en de patronale denktanks kent. Sinds het einde van de negentiende eeuw beweren de herzieners van het marxisme dat ze de 'krachtsverhoudingen' in het parlement zouden wijzigen. Het is het idee van een lang proces (steeds langer) in verschillende etappes (steeds meer) van vreedzame overgang naar het socialisme. Bij de euforie van Mitterands kiesoverwinning van 1981^[21] stuurde PCF-voorzitter Georges Marchais vier communisten in de regering om de 'krachtsverhoudingen' te veranderen. Een ander kader van de PCF, Roland Leroy, legde

uit: 'Onze regeringsdeelname is niet bedoeld om onze invloed te verankeren. Onze aanwezigheid is in overeenstemming met onze roeping en *onze strategie*: elke kans benutten om *zelfs het kleinste stapje vooruit te zetten om langs democratische weg een origineel socialisme op te bouwen*.'¹⁵ In plaats van 'een origineel socialisme' werden de *Code du Travail* gedereguleerd, de *Sécurité Sociale* verder afgebouwd en de lonen losgekoppeld van de index. Dat is de facto het glijdende pad van de etappentheorie. Zestien jaar later, in juli 1997, deed de leiding van de PCF het opnieuw. Drie communistische ministers traden in de regering van 'la gauche plurielle' (meervoudig links).^[3] Resultaat? De kranten kopten alvast: 'meer privatiseringen dan Juppé'^[4]. De PCF-leiding bleef ook in de regering van *Jospin-la-guerre* (oorlogsminister Jospin) toen Frankrijk in 1992 besliste de Navo-bombardementen op Joegoslavië te steunen. De sociaal-democratie begrijpt het strategische belang van een getemde communistische partij. François Hollande, algemeen secretaris van de Parti Socialiste, verklaarde ter gelegenheid van de 150^e verjaardag van het Communistisch Manifest in het *Palais des Sports*: 'De PC is nuttig voor het land, voor links. Jullie transformeren de radicaliteit in een uitweg, jullie verhinderen dat het tot geweld komt en dat is niet niets.'¹⁶

De twintigste eeuw heeft het failliet aangetoond van de theorie die beweert de krachtsverhoudingen in de burgerlijke parlementen te zullen veranderen. Vandervelde, Bernstein en Kautsky zijn daar in de eerste helft van vorige eeuw niet in geslaagd. Chroesjtsjov, Marchais en Berlinguer al evenmin in de tweede helft. De geschiedenis heeft de stelling die Chroesjtsjov op het 20^e Congres van de KPSU naar voor bracht, weerlegd: 'De krachten van het socialisme en van de democratie zijn overal ter wereld enorm toegenomen. Het kapitalisme is fel verzwakt... De socialistische ideeën vinden overal ingang bij de werkende bevolking... Vanaf nu is de arbeidersklasse in staat de reactionaire krachten te verslaan. Zij kan een stevige parlementaire meerderheid behalen. Zij kan dat parlement van orgaan van burgerlijke democratie omvormen tot een instrument van werkelijke volkswil. Zo kan die traditionele instelling... een orgaan van werkelijke democratie worden, democratie voor alle werkers.'¹⁷

Lenin had er al meermaals op gewezen dat een burgerlijk parlement nooit een orgaan van arbeidersdemocratie kan worden. Aan Karl Kautsky^[5] schreef hij in 1918: 'Kan men aannemen, dat de geleerde Kautsky er nooit van heeft gehoord, dat de beurs en de bankiers de burgerlijke parlementen des *te vollediger* aan zich onderwerpen, *naarmate* de democratie *sterker* is ontwikkeld? Hieruit volgt niet, dat men geen gebruik moet maken van het burgerlijk parlementarisme. Hieruit volgt evenwel, dat alleen een liberaal de *historische beperktheid en betrekkelijkheid* van het burgerlijk parlementarisme kan vergeten, zoals Kautsky die vergeet. Bij iedere stap stoten de onderdrukte massa's, ook in de meest democratische burgerlijke staat, op de schreeuwende tegenstelling tussen de *formele gelijkheid*, die door de 'democratie' van de kapitalisten wordt verkondigd, en de duizenden *feitelijke* beperkingen en manipulaties die van de proletariërs *loonslaven* maken. Juist deze tegenstelling opent de ogen van de massa's voor de voosheid, de leugenachtigheid, de huichelarij van het kapitalisme. Juist deze tegenstelling wordt voortdurend door de agitators en de propagandisten van het socialisme voor de massa's ontmaskerd, teneinde hen tot de revolutie voor te bereiden.'¹⁸

In het zog van het 20^e Congres van de KPSU volgden de *via Italiana al socialismo* (de Italiaanse weg naar het socialisme), de *British Road to Socialism* (de Britse weg naar het socialisme), de Amerikaanse *peaceful and democratic transition to socialism* (vreedzame en democratische overgang naar het socialisme) enz.¹⁹ Daar is niets van in huis gekomen, en dat kon ook niet. De parlementaire, vreedzame weg naar het socialisme gaat uit van de illusie dat het grootkapitaal gewillig een stapje opzij zal zetten en zonder slag of stoot haar staatsmachine zal overhandigen aan de arbeidersklasse, wanneer die voldoende in het parlement vertegenwoordigd is.

De Communistische Partij van Griekenland (KKE) maakte hierover recent een interessante balanstekst: 'Alle leiders van de communistische partijen hebben de oriëntaties van het Twintigste Congres over "de verscheidenheid van overgangsvormen naar het socialisme van de verschillende landen onder bepaalde voorwaarden" gebruikt als theoretisch wapen om de wetenschappelijke theorie van het socialisme onderuit te halen. In naam van de eigen nationale bijzonderheden werden de onwrikbare wetten van de socialistische revolutie herzien. Men schoof ideeën naar voren die het mogelijk zouden maken het kapitalistische systeem om te vormen tot een socialistisch systeem, zonder revolutionaire overgangsfase maar door structurele hervormingen en "politieke democratie".'²⁰

En uiteindelijk, zo analyseert de KKE vandaag, waren er niet zoveel 'nationale verschillen' tussen al die wegen van het *eurocommunisme*: 'Verschillende opportunistische politieke keuzes zoals de naoorlogse stroming van "het eurocommunisme" baseerden zich op die "nationale bijzonderheden". Nochtans is het bewezen dat het eurocommunisme een zelfde lijn voorstond voor de bijzonderheden in elk land, namelijk de reformistische lijn en de ontkenning van de revolutionaire politiek. Dit kwam neer op de goedkeuring van de klassieke opportunistische sociaal-democratische opvattingen met een communistisch laagje vernis.'²¹

2. De wet van de straat. Arbeiderseisen, hervormingen en revolutie

Nadine Rosa-Rosso stelde in haar laatste partijdagen: 'Wij hebben geen strategie met de partij. Wat willen wij op termijn uitbouwen? Wie is de hoofdvijand? Op wereldvlak? In België? Over al deze vragen is er geen eenheid. Er is geen eenheid over de strategie. We werken van dag tot dag, dat is niet normaal. Wat links en rechts is, verandert de hele tijd.'²²

Het oude partijprogramma, aldus Rosa-Rosso, had wel een strategie, maar die was fout: 'Met het programma van 1979 had men een strategie en men verdedigde die... Onze strategie bepaalde de hoofdvijand, de secundaire vijand, het type van mogelijk front, de concrete eisen in de strijdbewegingen. Het was een coherent geheel. Het enige probleem is dat deze strategie fout was.'²³ Daarmee is de verwarring compleet.

Volgens Rosa-Rosso is *de strategie* uit het partijprogramma dus 'fout'. Maar wat is er precies fout aan? De analyse van het kapitalisme in het eerste hoofdstuk van het partijprogramma? Of van het imperialisme in het hoofdstuk dat volgt? Of de analyse van

de staatsmacht en de burgerlijke parlementen en de stelling dat 'alle belangrijke kwesties door openlijke klassenstrijd worden beslecht' uit hoofdstuk vier? Is de strategie dat 'alleen de proletarische revolutie een uitweg biedt' uit het vijfde hoofdstuk verkeerd? Of het bevestigen van de leidende rol van de arbeidersklasse en de partij, het bondgenootschap met de andere sociale lagen om 'alle krachten te concentreren tegen de monopolieburgerij' in hoofdstuk zes? Of de geest van de eisen uit het minimumprogramma in het zevende hoofdstuk, die natuurlijk moeten geactualiseerd worden? Of is het socialistische project dat in het laatste hoofdstuk wordt uitgewerkt verkeerd?

Onze *fundamentele strategie* blijft die van het *Partijprogramma van 1979*.²⁴ Blijvende sociale vooruitgang en vrede vereisen een socialistische maatschappij, en een socialistische maatschappij vereist een socialistische revolutie. Niet de strategie uit het partijprogramma dat op het stichtingscongres van de partij werd goedgekeurd, is fout. Wat fout was, was het derde hoofdstuk over de beoordeling van de Sovjet-Unie.²⁵ Die fouten werden nadien, op het Vierde Partijcongres in 1990, geanalyseerd en rechtgezet. Uit het congres volgde het boek *USSR, de fluwelen contrarevolutie*.²⁶ Nadien werd de zelfkritiek van de partij verder uitgediept in het boek *Van Tien An Men tot Timisoara. Strijd en debatten binnen de PVDA (1989-1991)*²⁷ en in het artikel *Omtrent enkele aspecten van de strijd tegen het revisionisme*.²⁸ Die zelfkritische houding werd door progressieven en linkse syndicalisten buiten de partij goed onthaald. De ABVV-hoofddelegee van Siemens in Oostkamp, Urbain Camerlynck, werkte tien jaar samen met de Kommunistische Partij (KPB). Hij schrijft: 'Door het boek *De fluwelen contrarevolutie* van Ludo Martens is mij opgevallen dat de PVDA een analyse van de Sovjet-Unie en het Oostblok maakte die inging tegen eerder ingenomen standpunten. De Partij was blijkbaar in staat haar oude standpunten te herzien. Ze was dus toch niet zo verstard als ik dacht. Ze kon door analyses en discussies lessen trekken uit het verleden en zich aanpassen aan een vernieuwde situatie. Zeer merkwaardig. Ik ben hen daarna ook meer beginnen volgen op syndicaal vlak. Met de strijd tegen het Globaal Plan in het najaar van 1993 wist ik dat ik een nieuwe partij had gevonden die mijn analyses kon aanvullen.'²⁹

De dialectiek tussen de strijd voor democratische hervormingen en de socialistische revolutie, die ook in het partijprogramma van 1979 vervat zit, blijft gelden. Een revolutionair proces is geen dogmatisch of mechanisch proces. Het vereist tactische flexibiliteit, harmonie met de politieke realiteit, een nauwkeurige evaluatie van het niveau van elke strijd, exacte en nuchtere kennis van de klassentegenstellingen en de krachtsverhoudingen, een aangepaste massalijn en brede allianties.

Eind 2004 kwam een nieuw hervormingsvoorstel van Geneeskunde voor het Volk in het centrum van de politieke belangstelling te staan. PVDA-dokter Dirk Van Duppen pleitte ervoor de prijs van de geneesmiddelen vast te leggen door middel van openbare aanbesteding. Het plan raakte bekend als 'het kiwimodel' omdat het geïnspireerd is op het medicijnenbeleid in Nieuw-Zeeland. Daar leidde het tot prijsverminderingen van 50 tot 90 procent. De eis kreeg onder meer de steun van de Katholieke Werknemersbeweging (KWB) en van christelijke en socialistische vakbondsmensen uit de gezondheidszorg.

Door het kiwimodel brachten we de monopolistische praktijken van Big Farma in de aandacht. Hoe kan het dat enkele grote farmaceutische monopolies zich vetmesten op kosten van de gezondheid? Hoe komt het dat de farmareuzen de sociale zekerheid kunnen plunderen? Hoe komt het dat de staat de mensen niet beschermt tegen die plundering? Hoe kan het dat ze onderlinge afspraken maken? Dat ze regeringen en beleidsmakers onder druk kunnen zetten? Waarom wijken sociaal-democratische en andere excellenties onder druk van Big Farma? Waarom gaat men niet in op een eenvoudige hervormingseis die tienduizenden patiënten tot nut strekt en bovendien nog goedkoop is voor de ziekteverzekering? Die vragen leggen een voor een kernpunten van het imperialisme bloot. Dat leidde de editorialist van een dagblad tot de volgende conclusie: 'En dan is er dus die Dirk Van Duppen, die met zijn "Nieuw-Zeelands model" voor het eerst sinds jaren een voorbeeld gaf van een geslaagde, linkse anti-establishmentactie. Hij wierp de handschoen naar Leo Neels, als nummer één van de farmaceutische sector, een gerespecteerd lid van dat establishment. De strijd woedt volop.'³⁰ Een ander groot dagblad schreef: 'Natuurlijk leest het boek *De Cholesteroloorlog*, met zijn frontale aanval op Big Farma bijwijlen als een staaltje van ouderwetse klassenstrijd, maar Big Farma is dan ook een voor de hand liggend doelwit. Samen maken de tien grootste farmareuzen meer winst dan de rest van de Fortune 500 samen. Je hoeft echt geen PVDA'er te zijn om daar vragen bij te hebben.'³¹

Wanneer wij strijden voor hervormingen – of het nu het kiwimodel betreft, de fortuinenbelasting, de pensioenen of het brugpensioen – dan strijden we om de positie, de organisatiekracht en de slagkracht van de werkende bevolking te versterken. Ons discours luidt niet '*We lossen het even voor je op*', maar is gericht op '*Neem je lot in eigen handen*'. Een progressieve editorialiste besloot uit de kiwicampagne: 'Omwille van dit verhaal wil ik tenslotte deze wens doen voor 2005: dat het in ons geheugen mag gegrift blijven dat kenteringen mogelijk zijn, dat we multinationals kunnen doen buigen, dat ministers onder druk te zetten zijn. Dat wij in staat zijn samen beweging te maken! Op naar de loononderhandelingen...!'³² Met andere woorden: de mensen helpen bij hun strijd, hen helpen eigen ervaringen op te doen, de strijd te organiseren en te richten, en daarin revolutionair perspectief binnenbrengen. Die aanpak druist in tegen de opvattingen die veranderingen beloven via verkiezingen en parlementair werk enerzijds, en tegen bepaalde laatdunkende anarchistische opvattingen over de strijd voor hervormingen anderzijds.

Ten eerste, niet het parlement of de verkiezingen zijn doorslaggevend, wel de strijdbewegingen. Alles wat de arbeidersbeweging heeft bereikt, heeft ze behaald door eigen kracht. Dat wil zeggen: door zich te organiseren, actie te voeren en gunstige krachtsverhoudingen uit te bouwen. Het organisatierecht, het stakingsrecht, het stemrecht, de betaalde vakantie, de achturedag en de veertigurenweek, de sociale zekerheid zijn er gekomen door harde strijd tussen de klasse van werkende mensen en de klasse van patroons.

Tabel 11. Sleutelmomenten in de Belgische sociale wetgeving, afgedwongen door sociale strijd.

Datum	Sociale wetgeving	Sociale Strijd
1887-1889	Eerste sociale wetgeving : bescherming van het loon, verbod uitbetaling in natura en verbod kinderarbeid onder 12 jaar (1889)	Na de grote schokgolf van arbeidersopstanden in 1886, en na de Grève Noir in 1887
1893	Afschaffing cijnskiesrecht en invoering algemeen meervoudig stemrecht (mannen vanaf 25 jaar)	Na de algemene staking van 1893
1919	Invoering algemeen enkelvoudig stemrecht (mannen)	Na drie algemene stakingen (1893, 1902 en 1913). In de internationale context van de oktoberrevolutie en de beginnende Duitse revolutie.
1921	Invoering 8-urendag en 48-urenweek. Afschaffing van artikel 310 (belemmering stakingsrecht).	Na de algemene staking van 1919. In het internationale kader van de opstanden in Finland, Hongarije, Beieren en de uitbouw van de Sowjet Unie.
1936	Invoering betaald verlof en het minimumloon.	Na de algemene staking van 1936
1944	Invoering maatschappelijke zekerheid met pensioen, ziekte- en invaliditeitsverzekering, werkloosheid, kinderbijslag en vakantiegeld.	Na het gewapend verzet tegen het fascisme. In de internationale context van prestige van de Sowjete Unie en voortgang van het communisme (zie verder in deze tekst).

En dus niet door verkiezingen of parlementair werk. In 1954 al maakte professor Jan Dhondt aan de universiteit van Gent een uitgebreide studie over 'de invloed van de straat' op het beleid. 'Jan Dhondt stelde zich toen al de vraag *in welke mate de algemene wetgeving en het bestuur in ons land beïnvloed werden door de gewelddadige agitatie op straat*. Hij brak met de mythe dat het parlement de politieke ontwikkelingen zou hebben beheerst. Dhondt... toonde aan dat de meest ingrijpende sociale en politieke veranderingen totstandgekomen zijn *onder de druk van de zich heftig uitende openbare mening en niet door de werking van verkiezing en parlement*', zo schrijft historica Gita Deneckere.³³

Elke sociale verworvenheid heeft twee aspecten: zij is het resultaat van de strijd van de werkmensen en een toegeving van de heersende klasse 'om erger te voorkomen'. Maar nooit is een verworvenheid toegestaan zonder strijd, spontaan, uit zichzelf. Deneckere: 'Het herstel van de openbare orde kon nooit uitsluitend met wapengekletter afgedwongen worden, zodat toegevingen werden gedaan om blootgelegde problemen te bemeesteren en de pacificatie te bewerkstelligen.'³⁴ Bovendien is binnen het kapitalisme geen enkele verworvenheid 'zeker' of 'vast'. Ze zal onder druk blijven staan van het kapitaal.

De sociale zekerheid bijvoorbeeld werd afgedwongen tijdens het heldhaftige antifascistische verzet van de Europese arbeidersbeweging. Op het einde van de Tweede Wereldoorlog was het niet duidelijk welke weg Europa zou inslaan. Zou het opnieuw op kapitalistische leest worden geschoeid? Of zou het de weg opgaan van de Sovjet-Unie, die later werd gevolgd door Polen, Tsjecho-Slowakije, Roemenië, Hongarije

en Bulgarije? De oorlog had steden en bedrijven vernietigd, de bevolking was uitgeput en leed honger, en de belangrijkste georganiseerde kracht onder het volk vond men zonder twijfel in de communistische partijen, ook als gewapende kracht. In Italië telde de Garibaldi-brigade van de PCI 155.000 gewapende strijders (op een totaal van 256.000 gewapende verzetsstrijders), en de PCI telde 1.800.000 leden. In Frankrijk telde de PCF 800.000 leden en in november 1946 haalde ze 5,5 miljoen stemmen. In België klom het aantal leden van de Kommunistische Partij (KPB) van 12.000 bij de bevrijding tot 103.000 in augustus 1945.³⁵

De dreigende revolutionaire situatie was de belangrijkste reden waarom de heersende kringen in Europa met actieve politieke en financiële steun uit Washington het zogenaamde *'Rijnlandmodel'* invoerden. Men herinnert zich dat een deel van de heersende klasse in ons land in mei 1940 z'n biezen pakte en naar Londen vluchtte. Industriëlen, regeringsleiders en een handvol toplui van de vakbeweging (Rens, Bondas, Finet) bereidden daar in volle oorlog de naoorlogse periode voor. Op 29 oktober 1942 brachten ze verslag uit over de situatie in België: 'Is de invloed van de communisten toegenomen? Jawel, zowel op het platteland als in enkele industriële centra, maar enkel in die mate waarop de militaire gebeurtenissen de geallieerden hebben verplicht om in hun persorganen en via de radio in Londen in detail de verwezenlijkingen van de legers van Timochenko en de geest van verzet van de regering van Stalin te tonen. (...) Zonder twijfel kan men, moet men zelfs, in alle rechtvaardigheid de aanzienlijke inspanning erkennen die de Russen hebben geleverd, zoals men bewondering moet opbrengen voor de immense opofferingen die zij tentoonspreiden, maar wij mogen niet uit het oog verliezen dat "onze" communisten van vandaag diezelfde zijn als die van gisteren, dit wil zeggen bedriegers of demagogen, naar gelang het geval.'³⁶ De schrik voor een mogelijke socialistische toekomst voor België zat er diep in, daar in Londen. Om het kapitalisme te redden moet de sociale zekerheid worden toegestaan, zo was het standpunt van de rechtse vakbondsleider Jef Rens. Op 13 oktober 1942 schreef hij een brief aan William Donovan, het hoofd van de Amerikaanse inlichtingendienst OSS: 'Alle verklaringen van de Amerikaanse en Engelse regeringen betreffende de internationale samenwerking op economisch en sociaal gebied zijn uiterst bruikbaar voor de psychologische oorlogsvoering op het Europese continent. Wat de arbeidersklasse in Europa ervan verwacht, is datgene wat Bevin "sociale zekerheid" noemt. De volkeren van Europa begrijpen dat de organisatie van volledig vast werk alleen kan bereikt worden via een internationale samenwerking waarvan Amerika en Engeland de leiding zouden moeten nemen.'³⁷ Achter de rug van de partizanen in België werd in Londen overeengekomen het kapitalisme te herstellen. Dit herstel moest een specifiek karakter krijgen: het systeem van de paritaire commissies werd uitgebreid, en de samenwerking tussen het patronaat en de arbeidersklasse in de daarvoor bevoegde overlegorganen moest geïnstitutionaliseerd worden. Daarbij was een systeem van sociale zekerheid een sleutelgegeven. Op 28 december 1944 trad met de besluitwet op de Sociale Zekerheid het eerste luik van het 'Ontwerp van Akkoord van Maatschappelijke Solidariteit', zoals het Sociaal Pact voluit werd genoemd, in werking.

Daarmee werd het Sociaal Pact met daarin de instelling van de Sociale Zekerheid één van de belangrijkste verworvenheden van de arbeidersklasse. Zonder de gewapende strijd van de partizanen, zonder de duizenden offers in Breendonk en andere concentratiekampen, zonder 'de partij van de gefusilleerden' (de heldentitel die de KPB na de oorlog kreeg), zonder de opkomst van het communisme op internationaal vlak, was er van sociale zekerheid geen sprake geweest. Maar anderzijds was het Sociaal Pact ook uitdrukkelijk een toegeving 'om erger' te voorkomen, met name om een socialistische omwenteling voor te zijn. Robert Vandeputte, die tijdens de oorlog voorzitter was van de Emissie Bank (die voor de Duitsers werkte) en later minister van Financiën werd in de regering van Mark Eyskens, bevestigde dat: 'In 1944 waren de bedrijfsleiders beducht voor revolutionaire strekkingen. Het communisme had immers een fantastisch aanzien. Ze vreesden, niet ten onrechte, onteigeningen en nationalisering.'³⁸ Vandaar dat zulke toegevingen werden gedaan, toegevingen die vandaag opnieuw onder vuur komen te liggen.

Ten tweede moet in de discussie over de relatie tussen de 'parlementaire en electorale ambities' en de strijdbewegingen gewezen worden op de nefaste rol van bepaalde laatdunkende opvattingen over de strijd voor hervormingen. De discussie is precies 140 jaar oud. Op het congres van Genève van de Eerste Internationale (1866) werden toen de aanhangers van Proudhon in het ongelijk gesteld^[6]. De proudhonisten wezen iedere inmenging van de staat over het arbeiderslot van de hand. Zij meenden dat staatstussenkomt de kapitalistische staat zou 'stabiliseren'. Marx daarentegen wees erop dat het afdwingen van sociale wetgeving instrumenten scheidt voor de klassenstrijd zelf. Elke strijd voor lotsverbetering kan twee kanten op: ofwel bevestigt hij het systeem en de dictatuur van de monopolies, ofwel doet hij grote groepen mensen ontwaken en brengt ze inzicht en energie voor de komende strijdbewegingen. Lenin schreef: 'In tegenstelling met de anarchisten, erkennen de marxisten de strijd voor hervormingen. Dat wil zeggen: voor zodanige verbeteringen in de toestand van het werkende volk, waarbij de macht nog altijd in handen van de heersende klasse blijft. Tegelijkertijd echter voeren de marxisten een zeer krachtige strijd tegen de reformisten, die de betrachtingen en de activiteit van de arbeiders willen beperken tot hervormingen. Het reformisme is een burgerlijk bedrog ten overstaan van de arbeiders, die zolang als de heerschappij van het kapitaal blijft bestaan, altijd loonslaven blijven, ondanks op zichzelf staande hervormingen en verbeteringen.'

En verder: 'De arbeiders die de valsheid van het reformisme hebben doorzien, gebruiken de hervormingen om hun klassenstrijd te ontwikkelen en uit te breiden. Hoe sterker de invloed van de reformisten op de arbeiders is, des te erger is de machteloosheid van de burgerij; des te gemakkelijker is het voor de burgerij om de hervormingen onder allerlei voorwendsels weer te niet te doen. Hoe meer de arbeidersklasse zelfstandig is, hoe dieper en breder de doelstellingen van de arbeidersbeweging zijn, des te beter slagen de arbeiders erin de afzonderlijke verbeteringen veilig te stellen en te gebruiken.'³⁹

3. De partij van Europees Links

Op 8 en 9 mei 2004 wordt in Rome de *partij van Europees Links* boven de doopvont gehouden.⁴⁰ 300 afgevaardigden van 15 linkse en communistische partijen uit 12

Europese landen keuren er de oprichtingsstatuten en het manifest van de nieuwe partij goed.^[7] Ondertussen hebben ook negen andere partijen het statuut van 'waarnemer' gekregen.^[8] Fausto Bertinotti, de algemene secretaris van de Partito della Rifondazione Comunista, wordt tot voorzitter gekozen.

Toen na de Eerste Wereldoorlog de Tweede Internationale opnieuw werd opgericht, was dat geen alledaagse aangelegenheid. 'Elementen van opportunisme, die zich gedurende tientallen jaren van betrekkelijk vreedzame ontwikkeling opeenhoopten, hebben thans in 's werelds officiële socialistische partijen een overheersende sociaal-chauvinistische stroming doen ontstaan. Deze in woorden socialistische en metterdaad chauvinistische stroming onderscheidt zich door een kruiperige aanpassing van de 'leiders van het socialisme' niet alleen aan de belangen van 'hun' nationale burgerij, maar vooral aan die van 'hun' staat,' aldus Lenin.⁴¹

Verschillende partijen hadden door het chauvinisme jarenlang tegenover elkaar gestaan. De partijen, of beter de partijvleugels die de kant van 'hun' burgerij hadden gekozen tijdens de oorlogsslachting, kwamen wat onwennig samen op de Conferentie van Bern van 3 februari 1919. De grote meerderheid kon zich vinden in de motie van de nieuwe Zweedse voorzitter Hjalmar Branting. Die betoogde dat de (burgerlijke) parlementaire democratie onverbrekkelijk met het socialisme verbonden was, in tegenstelling tot het radenmodel van de Sovjet-Unie.⁴² De revolutionaire vleugel van de arbeidersbeweging richtte toen communistische partijen op, georganiseerd in de Derde Internationale. Acht decennia later liep een bepaald deel van de leiding van enkele revolutionaire partijen op zijn beurt vast in de verzoening met het systeem en in een nieuw nationalisme, het euronationalisme. Het project om de superpartij van Europees Links op te richten versterkt beide aspecten: de hervormingsgezindheid en het chauvinisme.

In november 2004 spreekt kersvers voorzitter Fausto Bertinotti over de noodzaak van een nieuw *Europees Bad Godesberg*^[9]: 'Ik beweer vandaag, om inderdaad het gevecht van de ideeën aan te gaan, dat het volstaat de geest van Het Manifest van Bad Godesberg te resumeren. Ik citeer enkele passages: '(...) *Het democratisch socialisme vindt haar roots in de christelijke ethiek, in het humanisme, in de klassieke filosofie...*' (...) Ik beweer dat, indien Europa de moed heeft om zijn hele culturele geschiedenis te herontdekken: de joods-christelijke ethiek, de cultuur van het Grieks-Romeinse recht, het humanisme, de klassieke filosofie, de Verlichting en vooral ook de arbeidersbeweging, dan is dat inderdaad *een exclusief Europees patrimonium*. Dat zou een sterk antwoord zijn op het rechtse fundamentalisme uit de Verenigde Staten.'⁴³ Dat is ook de mening van een andere topfiguur uit Europees Links, PDS-voorzitter Lothar Bisky: 'Daartoe behoort het feit dat Europees Links *het Europees cultuurbegrip als basis van onze Europese politiek* in de publieke debatten introduceert. Dit werd vorig weekend nog geformuleerd op de raad van partijvoorzitters, een leidinggevend orgaan van Europees Links.'⁴⁴

Daarmee neemt Europees Links deel aan de Europese chauvinistische mythevorming die het proces van de Europese staatsvorming begeleidt. Over welk Europees cultuurbegrip spreken we? Want, en dat zouden de mensen van Europees Links toch mogen weten, in een klassenmaatschappij verdeelt elke cultuur zich in twee. Dat analyseerde Lenin reeds:

'In *elke* nationale cultuur zijn er – al zijn zij dan nog niet ontwikkeld – *elementen* van een democratische en socialistische cultuur aanwezig, want in *iedere* natie vindt men een werkende en uitgebuite massa, wiens levensvoorwaarden onvermijdelijk een democratische en socialistische ideologie in het leven roepen. *Iedere* natie heeft echter ook een burgerlijke (en meestal nog daarbij een aartsreactionaire en klerikale) cultuur, en dit niet slechts in de vorm van “elementen” maar als *heersende* cultuur. Daarom is de “nationale cultuur” eenvoudigweg een cultuur van landheren en geestelijken en van de burgerij.⁴⁵

Het is niet anders gesteld met het 'Europese cultuurbegrip'. Spreken Bertinotti en Bisky over de cultuur van het Grieks-Romeinse recht dat het mogelijke maakte de gevangenen massaal op het grootgrondbezit in te schakelen als slaven (tot 20.000 slaven op één latifundium)? Hebben zij het over het afslachten en kruisigen van de tienduizenden bevrijde slaven van rebellenleider Spartacus?^[10] Hebben de leiders van Europees Links het over de christelijke ethiek die de boerenrevoltes onderdrukte en boerenleiders als Zeger Jansone^[11] deed radbraken en onthoofden? Hebben ze het over het aspect van de klassieke filosofie dat de slavenhandel goedkeurde? Of over de koloniale plunderingen in Belgisch Congo, de nationalistische wereldbrand, de opkomst van het fascisme, de *Vernichtungskrieg* van het geïndustrialiseerde Duitsland onder Hitler, de moord op Patrice Lumumba, de Franse barbarij in Algerije, paus Ratzinger in Rome, de huidige transnationale reuzen Nestlé, Siemens, Unilever, Ericsson, BASF, TotalFinaElf die van Europa 'de meest concurrentiële economie ter wereld willen maken'?

Of spreken we over de cultuur van de Commune van Parijs, over de oprichting van de Eerste Internationale, over Karl Marx en Friedrich Engels, over de vakbeweging en de arbeiderspartijen, over Lenin en de succesvolle socialistische revolutie in Rusland, over het heldhaftige en langdurige antifascistische verzet en over de overwinning op het fascisme in Bulgarije, Roemenië, Hongarije, Tsjecho-Slowakije; over de duizenden Nederlandse deserteurs die weigerden de Indonesische opstand neer te slaan, over het moedige 'neen' van de Fransen en de Nederlanders tegen de neoliberale Europese grondwet, over de honderdduizenden die vandaag de straat opkomen tegen de patronale agressie waarover in Lissabon werd beslist?

De Oostenrijkse communist Franz Stephan Parteder noemt Europees Links de gezagsgetrouwe oppositie van de Europese Centrale Bank: 'Deze partij beroept zich in haar statuten uitdrukkelijk op Paragraaf 191 van de Unieverdragen en legt zichzelf op een *Europees bewustzijn* te eisen. Hier ontstaat *de loyale oppositie aan hare Majesteit de Europese Centrale Bank* en geen Europa van beneden uit.'⁴⁶ Ook het linkse Duitse dagblad *Junge Welt* kritiseert het eurochauvinisme van Europees Links en paraphraseert de openingswoorden uit het Communistisch Manifest: 'Een spook waart door Europa – het spook van Europees Links. *Maar dat hoeft de reactionaire machten niet te verontrusten*. Deze partij, die op 8 mei in Rome opgericht zal worden, *ontstaat als een schepping van de Europese Unie*, ingekapseld in haar bureaucratisch-centralistische regelgeving, afhankelijk van haar subsidies – voor 8,2 miljoen euro aan middelen zijn aantrekkelijk – en schatplichtig aan haar waardestelsel.'⁴⁷

Europees Links is meer dan eurochauvinisme. Het is tevens een kwalitatieve sprong van de revolutie naar het (linkse) reformisme, aldus een van de oprichters zelf, PDS-voorzitter Lothar Bisky. In een interview met de krant *Freitag* legt hij uit: 'De partij van Europees Links, het kern-Europa van de linksen, betekent voor de politieke krachten in de Europese Unie die hun oorsprong hebben in de revolutionaire arbeidersbeweging een kwalitatief nieuwe stap in het aanpassingsproces aan *het linkse socialisme*.'⁴⁸

Noch in het programma 'Manifeste du parti de la Gauche Européenne', noch in de 'Statuten' is enige verwijzing naar het privé-bezit van de productiemiddelen, de inherente economische crisissen van dit systeem, de moordende concurrentie van de monopoliebedrijven, de herverdeling van de wereld door de grote imperialistische machten te vinden. Wel belooft de partij van Europees Links 'een progressief alternatief', 'vrede', 'sociale rechtvaardiging', 'duurzame ontwikkeling' en allerlei andere mooie zaken waar niemand iets tegen kan hebben.⁴⁹ Het blijft allemaal vaag en binnen de krijtlijnen van het systeem en zijn eigendomsverhoudingen. Zo is er ook geen nauwkeurige analyse te vinden van de oprichting van de Europese Unie of van de sterke hand van de *Europese Ronde Tafel van Industriëlen*^[12] achter dit project. Lenin had daar wel al oog voor: 'Op de tegenwoordige economische grondslag, dit wil zeggen onder kapitalistische verhoudingen, zouden de Verenigde Staten van Europa het organiseren van de *reactie* betekenen om de snellere ontwikkeling van Amerika tegen te gaan.'⁵⁰

De Europese Unie als 'reactie', als het project van de machtigste monopolies op het continent: daarover geen woord bij Europees Links. Ook zul je vruchteloos zoeken naar enige verwijzing naar een strategie van sociale revolutie. Integendeel, de partij van Europees Links concentreert zich volledig op de 'hervorming in de diepte' van het systeem vanuit de instellingen: 'Wij willen ervoor zorgen dat de verkozen instellingen – het Europees Parlement en de nationale parlementen – meer slagkracht en controle hebben.'⁵¹

De partij van Europees Links wil de stap naar het links reformisme zetten omdat de 'oude' sociaal-democratie haar pluimen verliest. In haar stichtingsmanifest schrijft Europees Links: 'De sociaal-democratische opvatting over "de derde weg" in Europa is mislukt... Dit schept nieuwe mogelijkheden en kent een grotere verantwoordelijkheid toe aan links dat deze wereld wil veranderen.'⁵²

Terug naar de 'oude' sociaal-democratie van de Tweede Internationale om de 'nieuwe' sociaal-democratie van Blair en Schröder te bekampen!?! Het is om die reden dat de verzetsstrijder en latere DDR-historicus Kurt Gossweiler na een levenslang engagement voor de SED en later de PDS uiteindelijk het zogenaamde 'moderne socialisme' van Lothar Bisky en Fausto Bertinotti de rug toekeert: 'Tot de geschrapte begrippen en de voor het "moderne socialisme" onaanvaardbare politieke praktijken behoren revolutie en revolutionair. De weg van het "moderne socialisme" naar het beoogde doel loopt uitsluitend over hervormingen. Het "moderne socialisme" heeft dus met de sociaal-democratie gemeen dat het reformistisch is.'⁵³ Vandaar ook dat het project van de superpartij overal op verzet stuit. Binnen Rifondazione Comunista (PRC) stemde slechts 55 procent van de leden in met het project van Europees Links. Ook in de

Kommunistische Partei Österreichs (KPÖ) is er verzet. Franz Stephan Parteder, provinciaal partijvoorzitter van de KPÖ in Steiermark, kritiseert de deelname van zijn partij als volgt: “Dit project draait *niet* rond het organiseren van de strijd tegen het Europese imperialisme, voor sociale vooruitgang of voor de vrede. Het gaat om de oprichting van een bureaucratische structuur met goed betaalde baantjes, die gespijsd worden met geld van de Europese Unie.”⁵⁴ Binnen de partij van Europees Links blijven heel wat communistische krachten actief. En het is niet uitgesloten dat zij vroeg of laat het reformistische en eurochauvinistische project van Europees Links opnieuw de rug toekeren.

Vanaf de aanvang heeft de Communistische Partij van Griekenland (KKE) zich tegen het project van de hervormingsgezinde superpartij gekeerd. De KKE analyseert Europees Links als volgt: ‘De laatste jaren is het klimaat in Europa veranderd. De beslissende factor was het groeiende verzet van het volk. De recente militante massastrijd was alleen mogelijk omdat sommige krachten weigerden zich aan de druk te onderwerpen, krachten die de corrumperende ‘sociale dialoog’ en de klassencollaboratie verwierpen. (...) Daartegenover staan diegenen die een globaal politiek akkoord eisen dat de duidelijk neoliberale Europese Unie en “Europees Links” aanvaardt als eerste vereiste voor actie... Deze krachten – en dit is helemaal niet toevallig – willen de deur openhouden voor de samenwerking in centrumlinkse regeringscoalities.’⁵⁵

De KKE schrijft verder: ‘Europees Links ondermijnt de klassenstrijd, cultiveert de schadelijke opvatting dat er geen marges zijn voor nationale eisen en het afdwingen van veranderingen in elk land afzonderlijk. Het verbergt het kapitalistische karakter van de Europese Unie en idealiseert haar door de consensus, het compromis en de integratie aan te prijzen.’⁵⁶ Dat is ook de mening van Kurt Gossweiler. Wie de kerngedachten van de ‘moderne socialisten’ uit hun woordenvloed distilleert, zo zegt Gossweiler, ‘zal tot zijn verrassing kunnen vaststellen hoe nauwkeurig Marx en Engels 150 jaar geleden al de essentie van het “moderne socialisme” hebben beschreven. Zo kunnen we tot volgende definitieve omschrijving komen: het “moderne socialisme” is in essentie het “gemoderniseerde bourgeoissocialisme” uit het Communistische Manifest.’⁵⁷

Dat klopt. Onder de titel ‘het conservatieve of bourgeoissocialisme’ lezen we in het *Communistisch Manifest* van Marx en Engels: ‘De socialistische bourgeois willen de levensvoorwaarden van de moderne maatschappij zonder de noodzakelijk daaruit voortkomende strijd en gevaren. Zij willen de bestaande maatschappij zonder de elementen die haar revolutioneren en tot ontbinding brengen. (...) Zijn volledige uitdrukking bereikt het bourgeoissocialisme pas wanneer het een zuiver oratorische bedoening wordt. Vrijhandel! In het belang van de arbeidersklasse. Tolbarrières! In het belang van de arbeidersklasse. Gevangenissen met aparte cellen in het belang van de arbeidersklasse! Dat is het laatste, het enige ernstig gemeende woord van het bourgeoissocialisme. Het socialisme van de burgerij bestaat juist in de bewering dat de bourgeois bourgeois zijn, in het belang van de arbeidersklasse.’⁵⁸ De imperialistische Europese Unie, in naam van de arbeidersklasse!

4. Op welk spoor zet Fausto Bertinotti de Italiaanse Rifondazione Comunista?

De jammerlijke evolutie van de leiding van de *Partito della Rifondazione Comunista* stemt tot nadenken. In nauwelijks tien jaar is voorzitter Fausto Bertinotti erin geslaagd een groot revolutionair potentieel opnieuw onder controle van het systeem te brengen. Het is de meest actuele ervaring van de ravage die het revisionisme kan aanrichten. En het is de meest recente ervaring met het trotskisme in de communistische beweging. ‘*Van de heroprichting van het communisme naar de heroprichting van het revisionisme*’, zo vatten enkele Italiaanse communisten, leden van de PRC, de evolutie samen.

Toen Gorbatsjov in Moskou de fluwelen contrarevolutie inluidde, vormde de historische Communistische Partij van Italië (PCI) zich in Rimini zelf om tot een ordinaire sociaal-democratische partij, de PDS (later DS). ‘Terugkeer naar de sociaal-democratie’, zo heette het in 1991 op het liquidatiecongres in Rimini. Niet iedereen dacht er zo over en nog datzelfde jaar richtten communisten in en buiten de vroegere PCI in Rome de Partito della Rifondazione Comunista op. Binnen Rifondazione bleef het debat over de strategische koers van de partij jarenlang open.

Met voorzitter Bertinotti is dat debat in een stroomversnelling gekomen. In 2000 schrijft hij het boekje *Le Idee Che Non Muoiono* (De ideeën die niet sterven).⁵⁹ Wanneer in juli 2001 300.000 mensen in de straten van Genua de top van de acht rijkste landen (G8) omsingelen, is voor Bertinotti de tijd rijp om zijn nieuwe ideeën uiteen te zetten. Op het Vijfde Congres van Rifondazione in februari 2002 legt hij in een drie uur durende toespraak zijn 63 stellingen uit. Het is een samenraapsel van ‘vernieuwingen’, waarvan de zes belangrijkste stellingen luiden:

1. De rol van de arbeidersklasse moet ‘herzien’ worden. Men moet meer plaats maken voor andere sociale lagen. (Stelling 50, zie ook Hoofdstuk 1 van deze tekst)
2. Het voorhoedeconcept van de revolutionaire partij moet afgezworen worden. (Vorbereidende tekst, zie ook Hoofdstuk 2 van deze tekst)
3. Verwijzend naar Genua: de ‘beweging van de bewegingen’ kan niet onderschat worden als de ‘geboorte van de nieuwe arbeidersklasse’. (Stelling 22)
4. Het communisme kan maar levend worden als het breekt met het ‘reëel bestaande socialisme’. Stelling 53 klinkt: ‘Het kan maar een geloofwaardige drager zijn van een revolutionaire en communistische hypothese in de mate dat het zichzelf bepaalt in radicale breuk met de ervaringen van het “reëel bestaande socialisme”.’ En verder: ‘Het project van Rifondazione Comunista impliceert een radicale breuk met het stalinisme. Niet alleen als historische ervaring, maar ook als paradigma^[13] van de revolutie, ook als concept van politiek, ook als functie van de partij.’⁶⁰
5. Lenins definitie van het imperialisme moet herbekeken worden. De wereld is niet langer in antagonistische blokken verdeeld en de tegenstellingen tussen grote kapitalistische landen leiden niet langer tot oorlog. (Stellingen 14 en 15, zie ook Hoofdstuk 3 van deze tekst)

6. Het democratisch centralisme moet opgeheven worden en het tendensrecht moet in de partij worden toegestaan.

Na 36 maanden van 'nieuwe arbeidersklasse', 'nieuw partijconcept', 'tendensrecht', 'beweging van de bewegingen', 'breuk met het reëel bestaand socialisme' en 'nieuwe definitie van het imperialisme' is de leiding van Rifondazione Comunista klaar voor regeringsdeelname met de christen-democratie van Prodi^[14] en de sociaal-democratie van D'Alema. Op het Zesde Congres van de PRC in maart 2005 drukt Fausto Bertinotti met een indrukwekkende linkse woordenvloed het mandaat voor regeringsdeelname door. In het prestigieuze Lido in Venetië waar het partijcongres plaatsheeft, stelt Bertinotti dat de partij de motor moet zijn van een hervormingsproces. En daarbij is de regering een noodzakelijke passage geworden. In zijn openingstoespraak moedigt hij de partij aan 'zich te *engageren in de heropbouw van een hervormingscyclus* waarin radicaliteit en geleidelijkheid, proces en hervorming, democratie en verandering zijn versmolten.'⁶¹ In de slotrede van het congres klinkt dat zo: '*De regering, ook de beste, is slechts een passage, een passage van compromis. De partij moet in een positie gebracht worden om haar strategie te tonen, te tonen dat ze verder wil gaan... Zo dienen autonomie en democratie, de autonomie van de bewegingen, van de vakbonden en van de partij een motor te zijn van het hervormingsproces.*' En om de kritiek voor te zijn dat de PRC samen met Romani Prodi, de voormalige voorzitter van de Europese Commissie, een regering zal vormen die de Europese Unie welgezind zal zijn, maakt Bertinotti de volgende versleten pirouette: 'Er bestaat een mogelijkheid: we moeten de idee doen groeien dat de bewegingen en de partij *hun autonomie behouden tegenover de regering. De partij dient niet met de regering te worden vereenzelvigd. Ze moet haar eigen lijn en eigen politiek behouden die verder gaat dan de regering*'.⁶²

Het congres doet het Duitse dagblad *Junge Welt* besluiten: 'Fausto Bertinotti heeft het op zich genomen om de "*heroprichting van het communisme*" in het systeem te integreren. Dat doet hij met veel retoriek, waarbij hij een nieuw theoretisch jargon van een postmodern "marxisme" ontwikkelt. *Gelijk een religieus dogma bezweert de PRC-chef de drievuldigheid van "geweldloosheid, participatie en democratie"*'.⁶³

Het notoire *Bilderberg*-lid^[15] Romani Prodi, genodigde op het congres in het Lido, begreep zeer goed de koerswijziging van Rifondazione: 'Dit zijn voorstellen van een geheel reformistische partij, die *helemaal geschikt is om regeringsverantwoordelijkheid te dragen*'.⁶⁴ En ook de sociaal-democratische pers was tevreden. *Il Riformista*, de krant van de sociaal-democratie rond D'Alema, schreef: 'Wij begroeten de keuzes van Fausto Bertinotti in zijn partij met opluchting en met instemming. Hij heeft de conferentie voor een klare politieke lijn weten te winnen, voor een akkoord om een regering te vormen met de Unione (een regering met Prodi, pm), en hij heeft sterk verzet ondervonden... Ook is hij erin geslaagd de statuten van de partij te wijzigen om zich te wapenen tegen bepaalde tactieken en strategieën op het congres, en hij heeft dat zeer goed gedaan... Nu een politieke lijn gekozen is, is er nood aan organismen om ze uit te voeren'.⁶⁵

Het failliet is voorspelbaar, schrijft *Junge Welt*. Het links reformisme van Bertinotti, D'Alema en Prodi vormen immers geen antwoord op het rechts liberalisme van

Berlusconi: 'Volgens de wil van Bertinotti en de zijnen moet de PRC getraind worden tot een regeringspartij in het kader van een "centrumlinkse alliantie". Om de parlementaire steun weg te trekken van een regering onder leiding van Prodi, wiens neoliberale koers aanzette tot de oprichting van Rifondazione in 1998. De tijden zouden veranderd zijn, geeft de PRC-leiding als argument en de val van Berlusconi heeft absolute voorrang... Maar het neolinkse liberalisme biedt geen alternatief voor het neoliberalisme van extreem rechts. Na Prodi II zou Berlusconi III volgen.'⁶⁶

De liquidatiestellingen hebben de leiding van Rifondazione in nauwelijks drie jaar in de armen van D'Alema en Prodi gedreven. In de partij is er de hele periode verzet geweest tegen dit moderne revisionisme. Zoals er ook steun is geweest aan de stellingen van Bertinotti. Drie trotskistische strekkingen⁶⁷ hebben als een koekoek in de leiding van de PRC de liquidatiestellingen van Bertinotti ondersteund, ontwikkeld, uitgediept en aangewakkerd. François Vercammen, een van de ideologen van de IVe Internationale⁶⁸, vat het belang van de liquidatiestellingen samen: 'Vervolgens hebben de veldslag van Genua en de opkomst van "de beweging der bewegingen", de sterkste in Europa, geleid naar een werkelijke heroprichting van *Rifondazione* op haar congres in 2002. Deze heroprichting is weerspiegeld in het nieuwe partijprogramma (en in het discours van Bertinotti), dat breekt met het stalinisme, met inbegrip van de rechtse aspecten van het togliattisme. Op hetzelfde ogenblik heeft de interne reorganisatie ervoor gezorgd dat radicale stromingen (waaronder onze kameraden van Bandiera Rossa) konden deelnemen aan de partijleiding, zodat er een echt pluralistische organisatie tot stand kwam. Deze politieke verandering van de PRC is een van de beslissende elementen die de differentiëring binnen de invloedssfeer van de communistische partijen versnelt.'⁶⁹ Het nieuwe revisionisme van Bertinotti als inspiratiebron voor de internationale communistische beweging. Met name het opgeven van het leninistische partijmodel (het voorhoedeconcept, in trotskistisch jargon de 'hegemonie' en de 'manipulatie') kan veralgemeend worden zowel naar andere communistische partijen als naar trotskistische organisaties (in het jargon 'revolutionair links'): 'De belangrijkste ervaring van de PRC – in het land dat het zwaartepunt is van de beweging in Europa – is zeer interessant: een partij die zich op gelijke voet stelt met de sociale beweging, die wars is van hegemonie of manipulatie... Dat spreekt niet alleen de communistische partijen aan maar ook revolutionair links...'⁷⁰

Na de val van de Sovjet-Unie staan alle communistische partijen voor de keuze. Kiezen ze voor de ontbinding? Hervormen ze zich tot voor het systeem aanvaardbare partijen? Of herbronnen ze zich en worden ze moderne revolutionaire partijen? Volg het voorbeeld van Bertinotti, zo schrijven de trotskisten, zo kan internationaal met het 'stalinisme' en met de Communistische Partij van Griekenland (KKE) gebroken worden: 'Deze politieke verandering van de PRC is een van de beslissende elementen die de differentiëring binnen de invloedssfeer van de communistische partijen versnelt. Het gaat om een driehoek, waarvan de twee andere "roergangers" zijn: de PCF die ook binnen de regering de sociaal-liberale politiek steunt en de KKE, die zich vastklampt aan de stalinistische erfenis en de overheersing van de communistische partij op de sociale beweging door een combinatie van sociaal radicalisme in de strijd en een "blind" anti-imperialisme en

door de verwerping van de nieuwe radicalisering, vertegenwoordigd door de andersglobalistische beweging.⁷¹

Na de breuk met het voorhoedeconcept, met het democratisch centralisme, met de definitie van het imperialisme, met het 'reëel bestaande socialisme' en met revolutionaire partijen zoals de KKE is de leiding van Rifondazione Comunista klaar om als een propere, voor het establishment aanvaardbare partij mee de Italiaanse regering te leiden. Dat de trotskisten zich vandaag tegen de regeringsdeelname van de PRC verzetten doet geen afbreuk aan het feit dat ze *operatie salonfähig* drie jaar lang hebben ondersteund. Maar de dialectiek slaat hen terug, Bertinotti heeft hen niet langer nodig. Het zogenaamde 'pluralistische revisionisme' van het tendensrecht uit het Ve Congres slaat om in zijn tegendeel, het 'autoritaire revisionisme' van het VIe Congres. De hele leiding wordt 'Bertinottiana'.

5. Revolutie en herziening op het einde van de Tweede Wereldoorlog

Nadine Rosa-Rosso is van mening dat wat regeringsdeelname en verkiezingen betreft, het revisionisme niet 'te gemakkelijk' mag gekritiseerd worden. Daarvoor grijpt Rosa-Rosso terug naar de val van het fascisme en naar de onmiddellijke naoorlogse periode in Europa. Op de oprichtingsvergadering van de Kominform^[16] in september 1947 vindt een vierdaags debat plaats over de situatie in Italië en Frankrijk en over de rol van de communistische partijen in beide landen (de PCI en de PCF)^[17]. De discussie wordt gevoerd op basis van een rapport van Jdanov⁷², die de communistische partij van de Sovjet-Unie vertegenwoordigt.

Rosa-Rosso schrijft hierover: 'Het rapport Jdanov is trouwens zeer interessant op het punt van de kritiek op het revisionisme. Hij kritiseert de PCF en de PCI omdat ze zich onder druk van de Verenigde Staten, die hun ontslag hadden geëist, hebben laten weggagen uit de naoorlogse regering. In tegenstelling tot onze kritiek dat de deelname aan naoorlogse burgerlijke regeringen de kern uitmaakt van het revisionisme, kritiseren Jdanov en Stalin hen omdat ze zich hebben laten weggagen zonder het volk te mobiliseren.' En Jdanov besluit: "Dat is des te meer teleurstellend, vermits zowel de Franse als de Italiaanse communistische partij hebben aangetoond dat ze bekwaam zijn om in moeilijke omstandigheden de grote massa's van de arbeidersklasse, de arme boeren en de intelligentsia rond het communistische vaandel te scharen." Met andere woorden: *Jdanov en Stalin zeggen: "Leve de Franse en Italiaanse communistische partijen die erin geslaagd zijn in moeilijke omstandigheden 30% van de kiezers voor zich te winnen, weg met de opportunistische lijn die capituleert onder druk van het Amerikaanse imperialisme. (...) Hier hebben we tenminste iets dat ons aanzet tot nadenken over een al te simpele kritiek op het revisionisme (en dus ook op de verkiezingen en de eventuele deelname aan een regering) dat nog steeds in onze rangen heerst.*⁷³

Door eclectisch^[18] twee verschillende discussies samen te voegen vereenvoudigt Rosa-Rosso de discussie over die complexe periode wel zeer sterk. Er is enerzijds een debat over de strategie naar de socialistische revolutie tijdens en onmiddellijk na de bezetting,

waarbij het bepalen van de precieze rol van de Amerikaanse oorlogsdeelname erg belangrijk is. Heeft men niet te eenzijdig de nadruk gelegd op de nationale bevrijding en daarmee de voorbereiding van een socialistische omwenteling uit het oog verloren? Bestonden er niet te veel illusies in het 'goede' imperialisme van de Verenigde Staten tegenover het 'slechte' imperialisme van Duitsland en Japan? Dat zijn de vragen uit het eerste debat. Anderzijds is er de balans over de periode vanaf 1945-46, eenmaal de revolutionaire periode grotendeels achter de rug is en er in de straten van Parijs, Rome en Brussel Amerikaanse, Canadese en Britse tanks patrouilleren. Hoe dienen de communisten op te treden tegen het Marshallplan en tegen andere Amerikaanse voorstellen die de Europese landen van de VS afhankelijk maken? Dat is de vraag uit het tweede debat.

De eerste discussie betreft de taakstelling van de communisten tijdens de Tweede Wereldoorlog. In alle bezette landen is de communistische partij de drijvende kracht achter het verzet tegen de nazibezetter. Neem het Griekse voorbeeld: 'De KKE heeft duizenden van haar beste zonen de strijd ingestuurd. Haar militanten getuigden van een welbepaalde levenshouding te midden van de heldhaftigheid van de massa's. Dat heeft het burgerlijke politieke systeem aan het wankelen gebracht en zelfs de burgerlijke partijen in verwarring en in diskrediet gebracht.'⁷⁴ Ondanks het heroïsche aandeel in het verzet blijft de Communistische Partij van Griekenland (KKE) zelfkritisch over deze periode. In mei 2005, ter gelegenheid van de zestigste verjaardag van de overwinning op het fascisme, bracht de KKE een document uit. Daarin staat: 'Nochtans heeft zij (de KKE) geen strategie kunnen uitwerken voor de revolutionaire oplossing van de kwestie van de macht. Zij heeft de strijd ondergeschikt gemaakt aan de strijd voor de nationale bevrijding, zelfs toen – en vooral na 1943 – de voorwaarden haar verplichtten het probleem te stellen van de verovering van de macht alsook het probleem van de uitkomst van de strijd van het verzet en de bekroning van de volksoorlog...'⁷⁵

Voor Nadine Rosa-Rosso is de 'fundamentele les' uit deze periode dat een strategie van verkiezingen en regeringsdeelname niet te snel mag gekritiseerd worden. Voor de Communistische Partij van Griekenland (KKE) klinkt dat helemaal anders. De strijd tussen arbeid en kapitaal, dat wil zeggen de strijd voor het socialisme, geldt ook onder oorlogsomstandigheden: 'De oorlog dreef de binnenlandse tegenstellingen in elk land naar hun hoogtepunt. De communistische beweging moet bij het uitwerken van haar strategie rekening houden met de tegenstelling tussen kapitaal en arbeid die vervat ligt in het antifascistische karakter van de oorlog, zodat zij de kwestie van de macht kan oplossen. De geschiedenis heeft herhaaldelijk en pijnlijk aangetoond dat de machtsovername in het gedrang komt als de revolutionairen het staatsapparaat niet vernietigen. De burgerij heeft op dit vlak zeer veel ervaring.'⁷⁶

Au fond stelde zich hetzelfde debat in Italië. Gerhard Feldbauer, jarenlang ambassadeur voor de Duitse Democratische Republiek in Rome en vriend aan huis bij de Communistische Partij van Italië (PCI), vertelt: 'De door Togliatti aangehaalde *Ommkeer van Salerno*¹⁹¹ schiep een doorslaggevende basis voor de bijdrage aan de overwinning op het fascisme van het door de PCI geleide verzet als onderdeel van de coalitie tegen

Hitler, wat een grote opmars van de arbeidersbeweging mogelijk maakte. De negatieve kant ervan was de illusie het verbond met kringen uit de grootburgerij ook verder te kunnen zetten voor antifascistische en democratische omwentelingen en hun sociale inhoud naar anti-imperialistische omwentelingen. Die illusie ontstond nochtans niet alleen in de PCI.⁷⁷

De eerste kritiek op het revisionisme betreft dus geenszins verkiezingsuitslagen en regeringsdeelname. Het gaat over de strategie van de socialistische revolutie en over de illusies in het karakter van een nationaal-democratische bevrijding. Dat wordt ook scherp geformuleerd door Kurt Gossweiler. In zijn boek *Wider den Revisionismus* schrijft hij: 'De afloop van de Tweede Wereldoorlog bood niet alleen meer mogelijkheden voor verdere successen van het revolutionaire wereldproces; terzelfder tijd werden de voorwaarden geschapen die zich geheel onverwacht ontpopten tot ingangspoorten voor het binnendringen van de burgerlijke ideologie – vooral onder de vorm van het "moderne revisionisme" – en dit in de communistische beweging en zelfs of juist in de leidende partijen.'⁷⁸

Politiek drukte zich dit debat uit in de beoordeling van de Amerikaanse oorlogsdeelname en van het Amerikaanse imperialisme: 'De coalitie tegen Hitler heeft in delen van de beweging de *illusies over het imperialisme* gevoed; alleen het Duitse, Italiaanse en Japanse imperialisme zouden "*slechte*" *imperialismen* zijn, de imperialistische bondgenoten daarentegen staan voor "*goed*" *imperialisme*, van wie geen gevaar voor het socialisme meer uitging.'⁷⁹ Zo schreven de Britse communisten in 1944: "Wie gelooft de angstaanjagende verhalen over de nakende overheersing van de rest van Europa door het Brits-Amerikaans imperialisme?"⁸⁰ Het verst ging de Communistische Partij van de Verenigde Staten (CPUSA) zelf, onder leiding van Earl Browder. Browder had in 1944 de CPUSA opgedoekt en vervangen door de Communist Political Association⁸¹. In januari 1944 verklaarde hij: 'In de Verenigde Staten krijgen we in de periode onmiddellijk na de oorlog te maken met het vooruitzicht van de uitbreiding van de productie en de tewerkstelling en de versterking van de democratie binnen het huidige systeem – en niet *het vooruitzicht van de overgang naar het socialisme*.'⁸² En verder: 'Als iemand het bestaande kapitalistisch systeem in de Verenigde Staten wil bestempelen als "vrije ondernemingsgeest", dan hebben we daar geen bezwaar tegen en *wij zeggen duidelijk dat we bereid zijn om er mee voor te zorgen dat dit kapitalisme in de naoorlogse periode efficiënt werkt en het volk er zo weinig mogelijk last van ondervindt*.'⁸³

Nadien zal de partijleiding bij monde van William Foster deze koers kritiseren: '*Wij waren verblind* door de macht die de Verenigde Staten in deze oorlog tentoonspreidde, door de enorme industriële expansie en productie, door het gigantische politieke prestige, door de vele toegevingen die de kapitalisten tijdens de regering van Roosevelt (onder druk) aan de werkers deden. Kameraad Bowder komt in zijn teksten en in zijn beleid tot de revisionistische conclusie *dat het Amerikaanse kapitalisme en zijn kapitalistische klasse, het reactionaire financierskapitaal inclusief, op een of andere mysterieuze manier progressief zijn geworden*.'⁸⁴

Omdat de stellingen over de 'vreedzame co-existentie tussen kapitalisme en socialisme' ook elders opgang vonden, reageerde Jacques Duclos (op vraag van de internationale communistische beweging). In de lente van 1945 schreef hij: 'De koers onder leiding van Browder liep *in de praktijk uit op de liquidatie van de onafhankelijke politieke partij van de werkende klasse van de Verenigde Staten*. Alhoewel Browder en zijn aanhangers in woorden nog de marxistische principes erkenden, merken we bij hen *een beruchte herziening van het marxisme*, een revisionisme dat tot uiting komt in *de opvatting van een langdurige klassenvrede* in de Verenigde Staten, *van de mogelijkheid van de opheffing van de klassenstrijd* in de naoorlogse periode en van *het bewerkstelligen van de harmonie tussen arbeid en kapitaal*.'⁸⁵

Is dit een 'te simpele kritiek' van het revisionisme, zoals Nadine Rosa-Rosso doet uitschijnen? Feit is dat de vier belangrijkste stellingen van Browder, met name het opgeven van het leninistische partijmodel, het volledig opgaan in een nationaal antifascistisch front, de vreedzame overgang naar het socialisme en het ontkennen van de antagonistische tegenstelling tussen imperialisme en socialisme, later door Chroesjtsjov^[20] werden herhaald op het 20^e Congres van de CPSU. Vóór 1956 bekampte de CPSU actief de standpunten over de vreedzame overgang naar het socialisme (van Browder). Na 1956 werden ze door Chroesjtsjov zelf in de internationale communistische beweging verspreid, en werden ze door enkele vooraanstaande leiders van de IIIe Internationale, zoals Maurice Thorez, Palmiro Togliatti^[21] en Harry Pollitt^[22] overgenomen. De voorzitter van de Communistische Partij van Italië (PCI), Palmiro Togliatti, was aanwezig op het 20^e Congres van de CPSU in Moskou: 'Togliatti's reactie op het Twintigste Congres was spreekwoordelijk. De strategie van de 'ommekeer van Salerno' *verwelkomde de aangetoonde mogelijkheden voor vreedzame coëxistentie* tussen systemen met een verschillend maatschappelijk model, alsook de mogelijkheid van een *vreedzame parlementaire weg naar het socialisme*. Togliatti, die er vele tientallen jaren ervaring als leider van de Komintern had opzitten, sprak zich in hoofdzaak uit voor de voorhoederol van de CPSU in de revolutionaire wereldbeweging, maar legde tegelijk kritische accenten...', schrijft Feldbauer.⁸⁶

Een zelfde reactie is te vinden bij de voorzitter van de Communistische Partij van Frankrijk (PCF), Maurice Thorez. Chroesjtsjov heeft beide grote arbeidersleiders en communistische voormannen op het spoor van het revisionisme gebracht. Op het VIIIe Congres van de PCI verklaarde Togliatti: 'Vandaag heeft men – in algemene zin – de stelling geformuleerd volgens welke een *opmars naar het socialisme* mogelijk is *volgens de regels* van de democratische en zelfs *van de parlementaire wetmatigheid*. Dat is de thesis van 1944-1946.'⁸⁷ En op het XIVe Congres van de PCF verklaarde Maurice Thorez: 'De nieuwe omstandigheden vergroten in het algemeen de mogelijkheden om zonder gewapende opstand en zonder burgeroorlog de macht van het volk in te stellen; de mogelijkheden om de kapitalistische economie op vreedzame wijze om te vormen tot een socialistische economie; ...men begint in te zien dat het mogelijk is ...de meerderheid van het volk... rond de arbeidersklasse te groeperen... Van nu af aan ligt voor de communisten en de socialisten de meerderheid in de Assemblée Nationale in het verschiet.'⁸⁸

De parlementaire weg naar het socialisme, de vreedzame overgang naar een socialistische economie, het vreedzame samenleven tussen socialisme en imperialisme vormen de kernstellingen van het revisionisme. In plaats van deze balans door te trekken tot vandaag, beschermt Nadine Rosa-Rosso het revisionisme met de waarschuwing dat het niet 'te gemakkelijk' mag gekritiseerd worden. Het inzicht in het karakter van het parlementarisme en van de 'burgerlijke democratie' behoort tot de kernpunten van het wetenschappelijk socialisme. Toen Kautsky een eeuw geleden het marxisme begon te herschrijven en Marx in 'een doodgewone liberaal' veranderde, analyseerde Lenin de kern als volgt: 'Met behulp van klaarblijkelijke sofismen^[23] snijdt men uit het marxisme zijn levende, revolutionaire geest; men aanvaardt alles van het marxisme, behalve zijn revolutionaire strijdmiddelen, de propagering en voorbereiding daarvan, de opvoeding van de massa's juist in deze richting. (...) De arbeidersklasse kan haar wereldhistorische revolutionaire opdracht niet verwezenlijken, zonder meedogenloos strijd te voeren tegen dit renegatendom, tegen deze karakterloosheid,... tegen deze weergaloze vervlakking van het marxisme.'⁸⁹

De tweede discussie handelt over de periode vanaf 1945-47, eenmaal het 'gezag' in West-Europa is hersteld met de hulp van Amerikaanse, Canadese en Britse tanks. De Amerikaanse regering lanceert haar vierluik^[24], waarvan het Marshallplan^[25] het belangrijkste breekijzer is om Europa afhankelijk te maken. Jdanov en verschillende communistische partijen kritiseren de PCI en de PCF omdat ze wijken voor de Amerikaanse plannen, het volk niet mobiliseren en de illusies in de VS in stand houden.

Ook dit is in essentie een kritiek op een revisionistische en parlementaristische fout. Nadine Rosa-Rosso beweert dat Jdanov zou geroepen hebben: '*Leve de Italiaanse en Franse communistische partijen die erin geslaagd zijn in moeilijke omstandigheden 30% van de kiezers achter zich te krijgen.*' Het tegendeel is waar. Tijdens de discussies steunden de vertegenwoordigers van de CPSU, Jdanov en Malenkov, volgende kritiek: 'De Franse kameraden hopen zo sterk vooruit te gaan in de verkiezingen dat ze in staat zouden zijn de verloren posities te heroveren. De massa's die meegetrokken werden in de gewapende strijd, in het open conflict met de vijand, werden zo teruggebracht naar het pad van het afwachten en de passiviteit (...) De Franse Communistische Partij koesterde de illusie dat het mogelijk zou zijn langs uitsluitend parlementaire weg het volk aan De Gaulle's greep te onttrekken.'⁹⁰ Met andere woorden: stop met u blind te staren op de verkiezingen en de verkiezingsuitslag (de 30 %), maak de massa's actief en haal de kracht waar hij zit, in het volk en niet in het parlement. In haar ijver om te bewijzen dat die kritiek op het revisionisme 'te simpel' is, 'vergeet' Nadine Rosa-Rosso ook volgende kritiek van Jdanov op de PCI: 'Jullie willen grotere parlementairen zijn dan de parlementairen zelf.'⁹¹ Hij kritiseert de PCI omdat ze – onder het voorwendsel avonturen te vermijden – de arbeidersbeweging steeds verder laat terugtrekken: 'Misschien zul je hen, onder het voorwendsel van "avonturen" te vermijden, toestemming geven om de communistische partij te verbieden? Hoe lang nog zal de partij zich blijven terugtrekken?'

Niet alleen Jdanov kritiseert de houding van de PCI en de PCF. Over het vierdaagse debat rapporteerden Jdanov en Malenkov: *'Alle afgevaardigden wijdden een groot gedeelte van hun toespraken aan een gedetailleerd en kritisch onderzoek van de fouten van de Franse en de Italiaanse Communistische Partij. Deze kritiek werd zeer scherp geformuleerd en weerspiegelde ook de hoop van alle kameraden dat de Franse en Italiaanse kameraden hun fouten zo snel mogelijk zouden corrigeren. Het onderzoek van deze fouten werd gevoerd op zeer hoog niveau.'*⁹³

Naast Jdanov kwamen onder meer ook Anna Pauker van de Communistische Partij van Roemenië⁹⁴, Mihaly Farkas van de Communistische Partij van Hongarije, Wladyslaw Gomulka van de Poolse Arbeiderspartij en Rudolf Slansky van de Communistische Partij van Tsjechië tussen. De teneur van de tussenkomsten is een erg scherpe kritiek op het parlementarisme. Zo stelt Farkas: *'Ik hoop dat kameraad Longo mij niet kwalijk neemt als ik zeg dat dit parlementaire idiotie is. Een parlementaire meerderheid wordt hier voorgesteld als iets heiligs, waar niet aan mag geraakt worden. Is het echt niet mogelijk om een deel van de massa's in het geweer te brengen tegen een parlementaire meerderheid?'*⁹⁵ Gomulka komt als volgt tussen: *'Het lijkt ons dat de Italiaanse en Franse kameraden vaak vertegenwoordigers van de communistische partijen van de volksdemocratieën hebben horen spreken over de zogenoemde vreedzame weg naar het socialisme en in zekere mate door deze vreedzame weg gehypnotiseerd zijn.'*⁹⁶ En Slansky sluit zich daarbij aan: *'Wij sluiten ons aan bij de ernstige kritiek op het beleid van de Franse en de Italiaanse Communistische Partij... Wij voelden de gevolgen van de Franse gebeurtenissen ook in ons land, want zij moedigden de reactionairen aan.'*⁹⁷

De twee meest uitgewerkte kritieken komen van Milovan Djilas en Edvard Kardelj van de Communistische Partij van Joegoslavië^[26]. Zo komt Djilas tussen: *'De Franse kameraden moeten geweten hebben dat de Amerikanen in hun streven naar de wereldheerschappij niet met gekruiste armen zouden blijven zitten terwijl de communisten voortdurend sterker werden. Ze hadden moeten weten dat de Amerikanen en hun lakeien alles zouden doen om de communistische partij, die de belangrijkste kracht van het nationaal verzet was, in het zand te doen bijten... De Franse kameraden hadden moeten weten dat er geen sprake is van een vreedzame vooruitgang in Frankrijk, dat de burgerij daar aan de macht is. Het parlement is maar één strijdvorm. De Franse kameraden hadden moeten weten dat de burgerij krachten verzamelde en de aanval zou inzetten. Ze hadden de partij moeten voorbereiden en mobiliseren en de rangen moeten sluiten.'*⁹⁸ De afgevaardigden van de CPSU zijn het met die kritiek eens, zo blijkt uit de evaluatie die Jdanov en Malenkov maken: *'De kritiek van Djilas waarin hij een overzicht geeft van de fouten van de leiding in Frankrijk sinds de oorlog, was hard maar gegrond.'*⁹⁹

En na Djilas volgt Kardelj: *'Het verschijnsel van het Browderisme in de Communistische Partij van de Verenigde Staten is ons allen bekend. Maar het Browderisme is geen uniek en toevallig verschijnsel in de internationale arbeidersbeweging en daarmee bedoel ik de communistische beweging. Het imperialisme... roept allerlei illusies in het leven over toekomstige ontwikkelingsvormen van het imperialisme en dit leidde tot verscheidene opportunistische tendensen in de internationale communistische beweging... Sommige*

*communisten begonnen om een of andere reden te denken dat er na de oorlog een periode van vreedzame parlementaire ontwikkeling van het imperialisme zou aanvangen, en niet een periode van verscherping van zijn interne tegenstellingen en van de klassenstrijd.. Wij zijn van mening dat de leiders van sommige communistische partijen gaandeweg fouten gemaakt hebben, afgeleden zijn naar sociaal-democratische en nationaal-burgerlijke standpunten of naar de verheerlijking van de stabiliteit en de kracht van het imperialisme. Ongetwijfeld kwamen deze fouten het best tot uiting in het beleid van de Franse en de Italiaanse Communistische Partij maar ze kwamen ook voor in andere partijen.*¹⁰⁰

De essentie van de kritiek op de leiding van de communistische partijen van Italië en Frankrijk is dat zij niet 'zo maar' in de regering dienen te stappen, noch zich er 'zo maar' uit mogen laten verwijderen. De communisten worden aangeraden vanuit die positie de massa te mobiliseren tegen de Amerikaanse plannen in plaats van mee te helpen aan het kapitalistische herstel: 'Het is duidelijk dat de PCF en de PCI zich tot op heden hebben gedragen als regeringspartijen, zoals de Franse kameraden het zelf stellen, of als 'constructieve oppositie', zoals de Italiaanse kameraden het noemen. Dit soort oppositie helpt in feite de regering. Neem bijvoorbeeld de medewerking van de communistische partij aan de opdrijving van de productie... Ik begrijp niet goed hoe een communistische partij zulk een oppositie kan voeren tegen een reactionaire kapitalistische regering – een regering ook met wiens hulp het Amerikaans imperialisme nu het Franse en het Italiaanse volk tot slaven maakt en hun landen tot vazallen van Amerika. Een dergelijk standpunt kan volgens mij niet anders beschouwd worden dan als het gebrek aan een duidelijke lijn in het partijbeleid, een gebrek aan perspectief. *Hier is het totale beleid van de partijen gereduceerd tot zuiver parlementarisme.* Als dit niet het geval is, als de partij ook andere strijdmethoden wil hanteren, als de partij geen illusies koestert dat de aanval van de Amerikanen en de eigen binnenlandse reactie alleen langs parlementaire weg een halt kan toegeroepen worden maar van de arbeidersklasse en de hele werkende bevolking de inzet eist van militante strijdmethodes, dan begrijp ik niet waarom de partij probeert de economische positie te vergemakkelijken van de regering die ze wil omverwerpen. Het lijkt mij dat er in dit beleid geen duidelijke lijn zit van strijd tegen de complotten die de buitenlandse imperialisten en hun binnenlandse reactionaire medeplichtigen smeden tegen de vrijheid, de onafhankelijkheid en de toekomst van het Franse en het Italiaanse volk.'¹⁰¹ Ook Kardelj's kritiek wordt door de CPSU-vertegenwoordigers gedeeld. Jdanov en Malenkov beoordeelden het rapport van Kardelj als zeer positief ('een zeer goede indruk'), ook al stelden ze dat hij 'niets nieuw, of niets dat we nog niet wisten' aanbracht.¹⁰²

In plaats van de kritiek op het revisionisme als 'te gemakkelijk' weg te wuiven, in plaats van zich blind te staren op de electorale grootte van de partijen in Italië en Frankrijk (de 30 procent), zou Rosa-Rosso moeten weten dat er parlementarisme en parlementarisme is. De kritiek op de communistische partijen in Italië en Frankrijk om, eenmaal in de regering, er zich zonder slag of stoot (zonder de massa's te mobiliseren) uit te laten verwijderen als pasmunt voor het Amerikaanse Marshallplan, is een kritiek op het ene soort parlementarisme, namelijk het parlementarisme dat zijn kracht in het parlement

zoekt en niet onder de werkende bevolking. Alles in functie stellen van het parlementaire werk is een 'natuurlijke' reflex in het kapitalisme, schreef Lenin, maar daarom niet minder schadelijk: 'Wat betreft het 'uitwendige' werk van de sociaal-democratische parlementaire groep is er iets wat opportunisten van de revolutionairen onderscheidt. Dat is de strijd die deze laatsten moeten voeren tegen een natuurlijke tendens in alle burgerlijke maatschappijen, de tendens van de afgevaardigden – en van de burgerlijke intellectuelen die zich vaak in hun entourage ophouden – om de parlementaire activiteit als *een essentiële, fundamentele activiteit te zien, als een doel op zich*. Al onze inspanningen moeten gericht zijn om – in het bijzonder de parlementaire groep – haar werk ondergeschikt te laten maken aan de belangen van het geheel van de arbeidersbeweging, opdat ze in onmiddellijke verbinding met de partij staat...'103

Dat was ook de les die Lenin trok uit het parlementaire werk tijdens de moeilijke periode van de Eerste Wereldoorlog. De verkozenen van de bolsjewisten pleitten toen – tegen alle tsaristische legaliteit in – tegen de roofoorlog en tegen het tsarisme. In 1913 deed zich in Lenins partij een scheuring voor onder haar verkozenen. Zeven opportunisten onder leiding van Tchkheidze trokken zich terug op louter parlementair terrein. De revolutionairen, die van op de parlementaire tribune de oorlog en het imperialisme aanklaagden, werden gearresteerd en levenslang naar Siberië verbannen. Lenin stelde toen: '*Er is parlementarisme en parlementarisme. De enen gebruiken de parlementaire tribune om zich goed te laten zien bij hun regeringen of, in het beste geval, om een speldenprik uit te delen, zoals de fractie Tchkheidze. Anderen stellen hun parlementarisme ten dienste – om volledig revolutionairen te blijven – van hun socialistische en internationalistische taken, hoe moeilijk de omstandigheden ook zijn. De parlementaire activiteit van de enen leidt hen naar de fauteuils van minister, de activiteit van de anderen leidt hen naar de gevangenis, naar de deportatie, naar de dwangarbeid. De enen dienen de burgerij; de anderen het proletariaat.*'104

Noten

1 Nadine Rosa-Rosso, *Propositions d'orientation pour une nouvelle résolution du Comité Centrale*, 23 augustus 2003, blz. 1.

2 Nadine Rosa-Rosso. *Plate-form à débattre et moyens d'action* [3 april 2004]. Punt 29, blz. 5.

3 Friedrich Engels, *De oorsprong van het gezin, van de particuliere eigendom en van de staat. In verband met de onderzoekingen van Lewis H. Morgan*. [mei 1884] Amsterdam, Uitgeverij Pegasus, 1980, blz. 212-213. Eigen cursivering, pm.

4 Michael Scherer, Amy Paris e.a. *Campaign inflation*. In: *The Mother Jones 400*, maart 2001. http://www.motherjones.com/news/special_reports/mojo_400/index.html.

5 W.I. Lenin, *Het imperialisme en de scheuring van het socialisme* [december 1916]. In: W.I. Lenin, *Keuze uit zijn werken*, Deel 2. Moskou, Uitgeverij Progres, 1973, blz. 386.

6 Michael Scherer, Amy Paris e.a. *Campaign inflation*. In: The Mother Jones 400, maart 2001. http://www.motherjones.com/news/special_reports/mojo_400/index.html

7 Robert Weissman, *Don't Mourn, Organize. Big Business Follows Joe Hill's Entreaty to U.S. Political Dominance*. In Multinational Monitor, januari/februari 2005, Volume 26, Nummers 1&2. <http://multinationalmonitor.org/mm2005/012005/weissman.html>.

8 Michael Moore, *Stupid White Men, Amerika onder George W. Bush*. Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij De Arbeiderspers, 2003, blz. 31. Onder de titel 'Een Amerikaanse staatsgreep' begint Moore zijn eerste hoofdstuk met de woorden: 'Ik ben Amerikaans staatsburger. Onze regering is omvergeworpen. Onze democratisch gekozen president is verbannen. Oude blanke mannen, martini in de hand, gesteven frontje, hebben zich meester gemaakt van de hoofdstad van ons land. Wij worden belegerd. Wij zijn de Amerikaanse Regering-in-Ballingschap. Die bestaat uit een aanzienlijk aantal mensen. We zijn met meer dan 154 miljoen volwassenen en 80 miljoen kinderen. Al Gore is de democratisch gekozen president van de Verenigde Staten. Hij kreeg 539.898 stemmen meer dan George W. Bush. Maar hij zit vanavond niet in het Witte Huis.'

9 Robert Weissman, *Don't Mourn, Organize. Big Business Follows Joe Hill's Entreaty to U.S. Political Dominance*. In Multinational Monitor, januari/februari 2005, Volume 26, nummers 1&2. <http://multinationalmonitor.org/mm2005/012005/weissman.html>.

10 Corporate Europe Observatory (CEO), *Brussels, the EU quarter. Explore the corporate lobbying paradise*. Lobby planet, november 2004, blz. 19.

11 W.I. Lenin, *De proletarische revolutie en de renegaat Kautsky*. [november 1918] Amsterdam, Uitgeverij Pegasus, 1971, blz. 31

12 De zes meest gebruikte lobbytechnieken zijn: (1) 'the gunship': agressief lobbywerk, inclusief het dreigen met delokalisatie; wordt meestal als laatste troef uitgespeeld als andere methodes niet werken; (2) 'the Trojan horse': zogenaamd 'constructief' lobbywerk waarbij aan de regeringen een wederzijds aanvaardbaar compromis wordt aangeboden; (3) 'good-cop-bad-cop': een optie wanneer een concurrent een harde positie aanneemt, om dan een 'compromis' voor te stellen; (4) 'the dentist': als een TNO of lobbygroep niet met de voorgestelde wetgeving akkoord gaat, zal het eerst 'de slechtste tanden' trekken en later voor meer gaan; (5) 'the third party': de NGO's of vakbonden betrekken in het lobbywerk om tot een compromis te komen; en (6) 'the donkey': combinatie van wortel-en-stok, met inbegrip van verleiding en omkoperij. (Corporate Europe Observatory (CEO), *Brussels, the EU quarter. Explore the corporate lobbying paradise*. Lobby planet, november 2004, blz. 8).

13 Corporate Europe Observatory (CEO), *Brussels, the EU quarter. Explore the corporate lobbying paradise*. Lobby planet, november 2004, blz. 12.

14 Het Centraal Comité van de Partij van de Arbeid van België werkte in 1999 een resolutie uit om de tactiek en de werkstijl drastisch te veranderen. Op basis daarvan

werden in 2000 in Zelzate, Herstal en Hoboken de partijwerkingen uitgebouwd en behaalde de partij er vijf gemeenteraadsleden. Nadien is deze nieuwe richting in de partijleiding geblokkeerd, niet in het minst (maar niet alleen) door toedoen van Rosa-Rosso. Pas na haar uitsluiting uit de partij is de draad van 1999 weer opgepakt. Het eerste resultaat daarvan is de kiwi-campagne voor openbare aanbesteding van geneesmiddelen van Geneeskunde Voor Het Volk en dokter Dirk Van Duppen. Toch is de weg nog lang.

15 Nouvel Observateur, 10 februari 1984. Eigen cursivering, pm.

16 PCF, Palais des sports, 6 juni 1998.

17 S. Chrutschow, *Rechenschaftsbericht des Zentralkomitees der KpdSU an den 20 Parteitag*, Berlin, 1956, blz. 46. Geciteerd in: Kurt Gossweiler, *Erreurs et succès de l'édification socialiste: points forts et faiblesses dans la lutte contre le révisionnisme*. In : Séminaire Communiste International, *L'effondrement de l'Union soviétique: causes et leçons. Pour donner un nouvel essor révolutionnaire au Mouvement communiste international*. Brussel, Les Editions EPO, 1998, blz. 71.

18 W.I. Lenin, *De proletarische revolutie en de renegaat Kautsky*. [november 1918] Amsterdam, Uitgeverij Pegasus, 1971, blz. 29-30.

19 De 'British Road to Socialism' werd al vóór het 20e partijcongres van de CPSU door de CPGB aanvaard op de vergadering van het Uitvoerend Comité in januari 1951. Het werd nadien aangepast voor het 30e congres van de CPGB in november 1967. Op blz. 7 van het programma kan men lezen: 'In de loop van deze veelzijdige strijd zal de arbeidersbeweging erin slagen zich te ontdoen van de rechtse leiding. Nieuwe politieke verbonden zullen tot stand komen en het zal een parlementaire meerderheid en een regering mogelijk maken die aan een socialistisch programma gebonden zijn.' En verder: 'Wij geloven dat het socialisme in Groot-Brittannië kan bereikt worden met vreedzame middelen en zonder gewapende strijd, dat is onze doelstelling.'

Eugene Dennis stelt in zijn Rapport aan het Nationaal Comité van de Communistische Partij van de VS (gehouden van 28 april tot 1 mei 1956): 'Zoals de ervaring op wereldvlak heeft aangetoond en het 20e Congres heeft geanalyseerd, leiden vele wegen naar het socialisme... Voor wat betreft de VS, herbevestigen wij, Amerikaanse communisten, dat we *geen* voorstander zijn van dwang en geweld. Wij zijn *niet* van mening dat een burgeroorlog onvermijdelijk of wenselijk is. Wij verlangen en zoeken naar grondwettelijke en democratische oplossingen voor de huidige fundamentele problemen. Wij zijn voorstander van een vreedzame en democratische overgang naar het socialisme.' (*The Communists Take A New Look*, New York, New Century Publishers, 1956, blz. 45-46).

20 Centraal Comité van de KKE, *Réflexions sur l'effondrement de l'Union soviétique*, 24 maart 1995. In : Internationaal Communistisch Seminarie, *L'effondrement de l'Union*

soviétique : causes et leçons. Pour donner un nouvel essor révolutionnaire au Mouvement communiste international. Bruxelles, Les Editions EPO, 1998, blz. 150-151.

21 Stellingen van het Centraal Comité van de Communistische Partij van Griekenland (KKE), *Voor de Zestigste Verjaardag van de overwinning van de volkeren op het fascisme.* [Ἐῴσειχ τῶχ ἱῆ] τῶω ἱῆ], Ἡῶια τῶ 60 ψζηῆια απῆ τῶξ ὄξιζῶσισιτῶλά Ἀέλῶ τῶξ μαρξῶ] Athene, 24 april 2005, blz. 13.

22 Politiek Bureau PVDA, *Uitgebreid verslag*, 30 augustus 2003.

23 Nadine Rosa-Rosso, *Antwoord op de tekst van LM 29 augustus – 7 september*, 13 september 2003, blz. 15-16.

24 PVDA Congresdocumenten. *Programma. Goedgekeurd op het stichtingscongres van de Partij van de Arbeid van België Oktober 1979.* Brussel, PVDA, 1979.

25 Het gaat om het hoofdstuk 'III. Het Sovjetrussische staatskapitalisme en sociaal imperialisme' in de punten 34-66 op de blz. 39-53, en om alle punten die ermee verbonden zijn, zoals deel vier in het IVe hoofdstuk 'het revisionisme in België', punten 90-97 op blz. 74-78.

26 Ludo Martens, *USSR, De fluwelen contrarevolutie.* Berchem, Uitgeverij EPO, 1991.

27 Ludo Martens, *Van Tien An Men tot Timisoara. Strijd en debatten binnen de PVDA (1989-1991).* Brussel, PVDA-uitgaven, 1994.

28 Ludo Martens, *Omtrent enkele aspecten van de strijd tegen het revisionisme.* In: *Marxistische Studie*, nr. 29, Brussel, Imast vzw, maart 1996, blz. 69-104.

29 Geciteerd in: Jan Vandeputte, Serge Deruette (red.), *Hier komen de delegees.* Berchem, Uitgeverij EPO, 1995, blz. 123.

30 *De Morgen*, 'Walter Pauli interviewt Dirk Van Duppen', 20 november 2004. Verder staat er: 'Ja, Dirk Van Duppen is een PVDA-dokter, en normaal gezien plaatst dat lidmaatschap van een leninistisch-marxistische partij hem buiten het debat. Maar wat blijkt? Het halve ACW mobiliseert vandaag voor Van Duppens eis voor goedkopere medicijnen. Toppolitici als Demotte en Stevaert zijn Van Duppens ideeën evenmin ongenegen. Zelfs de VLD-senaatsfractie nodigt Van Duppen uit. Leo Neels en Artsenkrant hebben diezelfde Dirk Van Duppen intussen tot publieke vijand nummer één uitgeroepen.'

31 *De Standaard*, 'De Kiwihype', 18 december 2004. Verder staat er: 'Thuis voor de buis wist Leo Neels van Pharma.be niet wat hij hoorde. Tijdens debatten in de media had de woordvoerder van de farmaceutische industrie zich als een duivel in een wijwatervat geweed. Het kiwimodel was 'eenheidsworst' en 'Trabanten-geneeskunde', betoogde Neels: 'Kiezen voor het goedkoopste gaat altijd ten koste van kwaliteit.' Maar zijn

tegenstander Van Duppen was niet onder de indruk: 'Wij willen geen Trabantjes, wij willen dat een onafhankelijke commissie de beste modellen tussen de BMW's en Mercedessen van de geneeskunde kiest. En daarna organiseren we een openbare offerte tussen de garagehouders om te kijken wie ons die het goedkoopste kan leveren.' Bij de PVDA weten ze vandaag ook wat een oneliner is.'

32 Elke Vandepierre in, 'Over blinde kippen en kiwi's'. *Kentering*, december 2004.

33 Cursivering in het origineel. Gita Deneckere. *Sire, het volk mort. Sociaal protest in België [1831-1918]*. Antwerpen/Gent, Hadewijch/Amsab, 1997, blz. 26

34 Gita Deneckere. *Sire, het volk mort. Sociaal protest in België [1831-1918]*. Antwerpen/Gent, Hadewijch/Amsab, 1997, blz. 385.

35 Peter Mertens, *De klassensamenwerking tijdens en na de Tweede Wereldoorlog: de Belgische vakverenigingen in internationale context*. Gent, Universiteit Gent, 1993, blz. 12.

36 Doré Smets en Jef Rens, *Historique du centre syndical Belge à Londres: 1941-1944*. S.L., 1976, blz. 43-44. Geciteerd in: Peter Mertens, *De klassensamenwerking tijdens en na de Tweede Wereldoorlog: de Belgische vakverenigingen in internationale context*. Gent, Universiteit Gent, 1993, blz. 63.

37 Doré Smets en Jef Rens, *Historique du centre syndical Belge à Londres: 1941-1944*. S.L., 1976, blz. 74. Geciteerd in: Peter Mertens, *De klassensamenwerking tijdens en na de Tweede Wereldoorlog: de Belgische vakverenigingen in internationale context*. Gent, Universiteit Gent, 1993, blz. 88.

38 *Trends*, 14 oktober 1993, blz. 172.

39 W.I. Lenin, deel 19, blz. 400-401.

40 Voor meer informatie, zie www.european-left.org.

41 W.I. Lenin, *Staat en revolutie. De marxistische leer van de staat en de taak van het proletariaat in de revolutie*. [november 1917] Voorwoord bij de eerste druk [augustus 1917] Moskou, Uitgeverij Progrès, s.d., blz. 7-8.

42 Leo Michielsen, *Geschiedenis van de Europese arbeidersbeweging., Deel III: tussen twee wereldoorlogen. A. Naoorlogse ontreding en kapitalistisch herstel (1918-1929)*. Gent, Frans Masereelfonds, 1980, blz. 301-303.

43 Partito della Rifondazione Comunista, *Una Bad Godesberg europea per fermare la destra di Bush. Il leader di Rifondazione e la lezione del voto Usa*. 9 november 2004. <http://www.rifondazione.it/vm/commenti/archivio/041109bad.html>.

44 Geciteerd in: *Bertinotti, das Europäische Bad Godesberg und die EU-Linkspartei*.
<http://www.kominform.at/article.php?story=20041109134829786>.

45 W.I. Lenin, *Kritische opmerkingen over het nationale vraagstuk*, [oktober-december 1913]. In: W.I. Lenin, *Het nationale vraagstuk en het proletarisch internationalisme*, Moskou, Progrès, blz. 20-21.

46 Werner Pirker. *Bald europäische Linkspartei : Polittourismus mit EU-Knete? jW sprach mit Franz Stehphan Parteder, Vorsitzender der Landesorganisation Steiermark der Kommunistischen Partei Österreichs (KPÖ)*. *Junge Welt* van 28 mei 2004.
<http://www.jungewelt.de/2004/04-28/018.php>

47 Werner Pirker. 'Surrealer Sozialismus. Die beabsichtigte Gründung einer Europäischen Linkspartei spaltet mehr als sie eint', in *Junge Welt* van 8 april 2004.

<http://www.jungewelt.de/2004/04-08/004.php>. Eigen cursivering, pm.

48 Geciteerd in: Werner Pirker. 'Surrealer Sozialismus. Die beabsichtigte Gründung einer Europäischen Linkspartei spaltet mehr als sie eint', in *Junge Welt* van 8 april 2004.
<http://www.jungewelt.de/2004/04-08/004.php>. Eigen cursivering, pm.

49 Parti de la Gauche Européenne, *Manifeste du Parti de la Gauche européenne*, 10 mei 2004.

50 W.I. Lenin, *Over de keuze van de Verenigde Staten van Europa* [23 augustus 1915] In: W.I. Lenin, *Keuze uit zijn werken*, Deel 2. Moskou, Uitgeverij Progrès, 1973, blz. 222.

51 Parti de la Gauche Européenne, *Manifeste du Parti de la Gauche européenne*, 10 mei 2004.

52 Parti de la Gauche Européenne, *Manifeste du Parti de la Gauche européenne*, 10 mei 2004.

53 Kurt Gossweiler, *Der 'Moderne Sozialismus' – Gedanken zu 12 Thesen Gysis und seiner Denkwerstaat*, in: *Mitteilungen der Kommunistischen Plattform in der PDS*, nr. 10, 1999. <http://www.kurt-gossweiler.de/artikel/gysi12t.htm>.

54 Werner Pirker. 'Bald europäische Linkspartei : Polittourismus mit EU-Knete? jW sprach mit Franz Stehphan Parteder, Vorsitzender der Landesorganisation Steiermark der Kommunistischen Partei Österreichs (KPÖ)'. *Junge Welt* van 28 mei 2004.
<http://www.jungewelt.de/2004/04-28/018.php>.

55 KKE, 'With The Peoples' Struggles or With the Party of the "EU-Left"?', *Rizospastis*, 15 februari 2004.

56 Declaration du CC du KKE, Pour les Elections Europeennes du 13 juin 2004, 20 mei 2004, <http://www.kke.gr>.

- 57 Kurt Gossweiler, *Der "Moderne Sozialismus" – Gedanken zu 12 Thesen Gysis und seiner Denkwerstaat*, in: Mitteilungen der Kommunistischen Plattform in der PDS, nr. 10, 1999. <http://www.kurt-gossweiler.de/artikel/gysi12t.htm>
- 58 Karl Marx en Friedrich Engels, *Het Manifest van de Communistische Partij* [feburari 1848]. In: *Marxistische Studies*, nr. 41, Brussel, Imast vzw, februari-maart 1998, blz. 132-133
- 59 Fausto Bertinotti, *Ces idées qui ne meurent pas*, Pantin, Le Temps Des Cerises, 2001
- 60 Tesi 53, Comunismo contro stalinismo, in: Fausto Bertinotti e.a., *Tesi maggioranza*, V Congresso Nazionale, 2002, Partito della Rifondazione Comunista http://www.rifondazione.it/v/doc/tesi_mag.html.
- 61 Partito della Rifondazione Comunista. VI Congresso Nazionale. *Relazione introduttiva del segretario Fausto Bertinotti*. 3 maart 2005. <http://www.rifondazione.it/vi/documenti/050303relazione.html>.
- 62 Partito della Rifondazione Comunista. VI Congresso Nazionale. *Conclusioni del segretario Fausto Bertinotti*. Domenica 6 maart 2005. <http://www.rifondazione.it/vi/documenti/050306conclusioni.html>.
- 63 Werner Pirker, 'Neolinksliberalismus. Bertinotti paralyisiert Opposition'. *Junge Welt* van 8 maart 2005. <http://www.jungewelt.de/2005/03-08/002.php> Eigen cursivering, pm.
- 64 *La Stampa*, 4 maart 2005. <http://www.lastampa.it/>.
- 65 *Il Riformista*, 9 maart 2005 <http://www.ilriformista.it/>.
- 66 Werner Pirker, 'Neolinksliberalismus. Bertinotti paralyisiert Opposition'. *Junge Welt* van 8 maart 2005. <http://www.jungewelt.de/2005/03-08/002.php>.
- 67 Macro Ferrando van *Progetto Comunista* zorgt er bijvoorbeeld mee voor dat Stalins regeerperiode de 'verschrikking' wordt genoemd. Progetto Comunista behoort tot de stekking 'Vierde Internationale' (7,9 % op de voorbereiding van het VIe Congres). Luigi Malabarba, voorzitter van de senaatsgroep van de PRC, en Salvatore Cannavo, vice-directeur van het dagblad *Liberazione*, behoren tot de stekking *Bandiera Rossa*, de aanhangers van Mandel van de Vierde Internationale die bij ons door de SAP/POS worden vertegenwoordigd (7,5 % op de voorbereiding van het VIe Congres). Ook zij hameren op het antistalinisme en pleiten voor het opgeven van het voorhoedeconcept. Tot slot is er Claudio Belotti, die vroeger al uit de PCI werd gezet wegens trotskistisch fractionisme en die behoort tot de stekking *Falce e martello*, de stekking van de Brit Alan Woods, in België vertegenwoordigd door de Vonk (2 % op de voorbereiding van het VIe Congres).
- 68 Tendens Bandiera Rossa in de PRC, in België vertegenwoordigd door de SAP-POS.

69 François Vercammen, *Vers une gauche alternative européenne?*, januari 2003, http://www.sap-pos.org/txt-fr/2003/janvier/vers_une_gauche_alternative_europe.htm.

70 François Vercammen, *Vers une gauche alternative européenne?*, januari 2003, http://www.sap-pos.org/txt-fr/2003/janvier/vers_une_gauche_alternative_europe.htm.

71 François Vercammen, *Vers une gauche alternative européenne?*, januari 2003, http://www.sap-pos.org/txt-fr/2003/janvier/vers_une_gauche_alternative_europe.htm.

72 Het officiële rapport van Jdanov werd gepubliceerd in *Marxistische Studies*. Andrei Jdanov, 'De communisten dienen alle democratische, antifascistische en vredelievende krachten te verenigen tegen de nieuwe oorlogs- en aanvalsplannen'. In *Marxistische Studies*, nr 63, Brussel, Imast vzw, juli-september 2003, blz. 93-106.

73 Nadine Rosa-Rosso, *Réponse au texte de Ludo Martens dd 29 août 2003 – 7 septembre 2003*, 8 september 2003, blz. 20. Eigen cursivering, pm.

74 Stellingen van het Centraal Comité van de Communistische Partij van Griekenland (KKE), *Voor de Zestigste Verjaardag van de overwinning van de volkeren op het fascisme*. [Ἐῤυσειχ τθχ ἱῥ τω ἱῥ], «È· Ù· 60 ὙῥιÓÈ· ·ῥῥi ÙÈÓ ∞ÓÙÈÈ·ÙÈÙÈÈῥ ῥῥÈ Ù·Ó ἱ·ÒÓ»] Athene, 24 april 2005, blz. 12.

75 Stellingen van het Centraal Comité van de Communistische Partij van Griekenland (KKE), *Voor de Zestigste Verjaardag van de overwinning van de volkeren op het fascisme*. [Ἐῤυσειχ τθχ ἱῥ τω ἱῥ], «È· Ù· 60 ὙῥιÓÈ· ·ῥῥi ÙÈÓ ∞ÓÙÈÈ·ÙÈÙÈÈῥ ῥῥÈ Ù·Ó ἱ·ÒÓ»] Athene, 24 april 2005, blz. 12. De tekst vervolgt: 'Zo is zij de weg ingeslagen van de onderwerping van ELAS (het Griekse Volksbevrijdingsleger n.v.d.r.) aan het Engelse hoofdkwartier in het Midden-Oosten (5 juli 1943) en later aan de akkoorden van Libanon (20 mei 1944) en van Caserte (26 september 1944) om 'de nationale eenheid' te steunen en te vergroten. Zij is er niet in geslaagd de voorwaarden te verenigen voor een parcours dat hoogstwaarschijnlijk tot de overwinning zou geleid hebben.' Eigen cursivering, pm.

76 Stellingen van het Centraal Comité van de Communistische Partij van Griekenland (KKE), *Voor de Zestigste Verjaardag van de overwinning van de volkeren op het fascisme*. [Ἐῤυσειχ τθχ ἱῥ τω ἱῥ], «È· Ù· 60 ὙῥιÓÈ· ·ῥῥi ÙÈÓ ∞ÓÙÈÈ·ÙÈÙÈÈῥ ῥῥÈ Ù·Ó ἱ·ÒÓ»] Athene, 24 april 2005, blz. 12.

77 Gerhard Feldbauer. 'Zum Opportunismus in der kommunistischen und sozialistischen Bewegung Italiens. Von den Anfängen bis in die Gegenwart'. *Offensiv, Zeitschrift für Sozialismus und Frieden*, 7, 2003, blz. 28. http://www.offen-siv.com/heft7_03.htm.

78 Kurt Gossweiler, *Wider den Revisionismus*, Munchen, Verlag zur Förderung der wissenschaftlichen Weltanschauung, 1997, blz. 323. Zie hierover ook het artikel van Kurt Gossweiler, *Erreurs et succès de l'édification socialiste: points forts et faiblesses dans la lutte contre le révisionnisme*. In Internationaal Communistisch Seminarie,

L'effondrement de l'Union soviétique : causes et leçons. Pour donner un nouvel essor révolutionnaire au Mouvement communiste international. Brussel, Uitgeverij, EPO, 1998, blz. 65-96.

79 Kurt Gossweiler, *Wider den Revisionismus*, Munchen, Verlag zur Förderung der wissenschaftlichen Weltanschauung, 1997, blz. 323. Zie hierover ook het artikel van Kurt Gossweiler, *Erreurs et succès de l'édification socialiste: points forts et faiblesses dans la lutte contre le révisionnisme*. In *Internationaal Communistisch Seminarie, L'effondrement de l'Union soviétique : causes et leçons. Pour donner un nouvel essor révolutionnaire au Mouvement communiste international.* Brussel, Uitgeverij, EPO, 1998, blz. 65-96.

80 Harry Pollitt, *How to win the Peace*, 1944, blz. 16.

81 *Constitution of the Communist Political Association*. Aangenomen door de Constitutional Convention, 20-22 mei 1944. Gepubliceerd in *The Path to Peace, Progress and Prosperity: Proceedings of the Constitutional Convention of the Communist Political Association*, New York, 20-22 mei, 1944. (NY: CPA, 1944), blz. 47-51.
<http://www.marxists.org/subject/usa/deam/cpusadocuments.html>.

82 Geciteerd in: Jacques Duclos, *On the Dissolution of the Communist Party of the United States*, Gepubliceerd in *Cahiers du Communisme*, april 1945. Herdrukt in William Z. Foster e.a., *Marxism-Leninism vs. Revisionism*. (New York, New Century Publishers, februari. 1946), blz. 21-35.
<http://www.marxists.org/subject/usa/deam/cpusadocuments.html>. Eigen cursivering, pm.

83 Geciteerd in: Jacques Duclos, *On the Dissolution of the Communist Party of the United States*, Gepubliceerd in *Cahiers du Communisme*, april 1945. Herdrukt in William Z. Foster e.a., *Marxism-Leninism vs. Revisionism*. (New York, New Century Publishers, februari. 1946), blz. 21-35.
<http://www.marxists.org/subject/usa/deam/cpusadocuments.html>. Eigen cursivering, pm.

84 William Z. Foster. *On the Question of Revisionism. Report to the National Committee Meeting of the C.P.A.*, 18-20 juni, 1945.
<http://www.mltoday.com/Pages/USClassics/ZFoster-Revisionism.html>. De CPUSA werd in juli 1945 heropgericht op de Emergency Convention. Foster zal nadien zelf 'de weg van de herziening' opgaan en het '*Browderism without Browder*' toepassen, zoals de Amerikaanse communist William F. Dunne zou verklaren. In 1956 is de CPUSA één van de eerste partijen die na het 20e partijcongres Chroetsjov ten volle zal steunen. Eigen cursivering, pm.

85 Jacques Duclos, *On the Dissolution of the Communist Party of the United States*, Gepubliceerd in *Cahiers du Communisme*, april 1945. Herdrukt in William Z. Foster e.a., *Marxism-Leninism vs. Revisionism*. (New York, New Century Publishers, februari 1946), blz. 21-35. <http://www.marxists.org/subject/usa/deam/cpusadocuments.html>. Eigen cursivering, pm.

86 Gerhard Feldbauer. 'Zum Opportunismus in der kommunistischen und sozialistischen Bewegung Italiens. Von den Anfängen bis in die Gegenwart'. *Offensiv, Zeitschrift für Sozialismus und Frieden*, 7, 2003, blz. 28 http://www.offen-siv.com/heft7_03.htm.

87 Palmiro Togliatti, *Verslag van het VIIIe Congres van de Italiaanse Communistische Partij*.

88 Maurice Thorez, *XIVe Congrès du PCF*, juli 1956.

89 W.I. Lenin, *De proletarische revolutie en de renegaat Kautsky*. [november 1918] Voorwoord. Amsterdam, Uitgeverij Pegasus, 1971, blz. 8.

90 Interventie van Djilas op 25 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 255-257.

91 Jdanov aan Longo (PCI) op 24 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 195 en 197. Eigen cursivering, pm.

92 Jdanov aan Longo (PCI) op 24 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 195 en 197. Eigen cursivering, pm.

93 Telegram van Malenkov en Zjdanov aan Stalin, 26 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), blz. 449.

94 Anna Pauker (Communistische Partij van Roemenië) op 25 september 1947: 'Noch de PCF noch de PCI hebben de vraag opgeworpen of het mogelijk zou zijn te doen zonder de Amerikaanse kredieten, of het mogelijk zou zijn het land weer op te bouwen door in de eerste plaats te steunen op eigen krachten. Waarom zijn deze partijen het voorbeeld van de Sovjet-Unie vergeten? De Sovjet-Unie is erin geslaagd de economie weer op poten te zetten terwijl het land omringd was door vijanden die een blokkade hadden afgekondigd. Er was niemand die het land er weer bovenop kon helpen. Vandaag worden de volkeren geruggensteund door de Sovjet-Unie. Waarom hebben ze niet het voorbeeld van Griekenland gevolgd? Griekenland krijgt 'hulp' van de Amerikanen maar de Griekse communistische partij vecht tegen die 'hulp' en mobiliseert het volk tegen het Amerikaans imperialisme.' Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 267

95 Mihaly Farkas (Communistische Partij van Hongarije) op 26 september 1947: 'Nog enkele woorden over Italië. Kameraad Longo heeft gesproken over de coalitie met De Gasperi en denkt die te kunnen rechtvaardigen doordat er zonder de Christen-Democraten geen meerderheid in het parlement had kunnen bereikt worden. Ik hoop dat kameraad Longo het mij niet kwalijk neemt als ik zeg dat dit *parlementaire idiotie is. Een parlementaire meerderheid wordt hier voorgesteld als iets heiligs, waar niet aan geraakt mag worden.* Is het echt niet mogelijk om een deel van de massa's in het geweer te brengen tegen een parlementaire meerderheid? Is het echt niet mogelijk om met de hulp van de massa's een minderheidsregering te vormen die vervolgens het parlement kan ontbinden? Ik vrees dat de communistische partij van Italië gehypnotiseerd is door de kwantitatieve 'grootheid' van de christen-democratische partij. Wij kregen in Hongarije ook te maken met zo'n 'kolos' in de gedaante van de Partij van de Kleine Boeren die een meerderheid van 57 % had. Maar wij lieten ons niet hypnotiseren door die grootheid. Wij vielen onze 'kolos' aan en vernietigden hem.' Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949.* Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 309.

96 Wladyslaw Gomulka (Poolse Arbeiderspartij), 26 september 1947: 'De Franse communisten hebben hun posities in de regering onderschat. Ze hadden zich kunnen verzetten tegen hun uitsluiting uit de regering en terzelfder tijd hun positie behouden als partij die de belangen van de werkende klasse en de werkende massa's verdedigt. Ze hadden de werkende klasse klaar en duidelijk de vraag kunnen stellen: de Amerikaanse imperialisten en de Franse reactie willen ons uit de regering jagen – is dat wat jullie willen? Willen jullie, samen met heel Frankrijk, de slaven worden van het Amerikaanse kapitaal of zijn jullie bereid daartegen te vechten? Wij zijn van mening dat de werkende klasse van Frankrijk zich zou uitgesproken hebben voor de strijd en niet zou toegelaten hebben dat haar verdedigers en vertegenwoordigers uit de regering werden geschopt. (...)Het lijkt ons dat de Italiaanse en Franse kameraden vaak vertegenwoordigers van de communistische partijen van de volksdemocratieën hebben horen spreken over de zogenoemde vreedzame weg naar het socialisme en *in zekere mate door deze vreedzame weg gehypnotiseerd zijn.*' Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949.* Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 335.

97 Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949.* Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), blz. 281.

98 Tussenkomst van Milovan Djilas (Communistische Partij van Joegoslavië) op 25 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949.* Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 259.

99 Telegram van Malenkov en Zhdanov aan Stalin, 25 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), blz. 445-446.

100 Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 291 en 301.

101 Tussenkoms van Edvard Kardelj (Communistische Partij van Joegoslavië) op 26 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), 1994, blz. 303-305, en voetnoot 184 op blz. 447.

102 Telegram van Malenkov en Zhdanov aan Stalin, 26 september 1947. Giuliano Procacci (red.), *The Cominform. Minutes of the Three Conferences 1947/1948/1949*. Milaan, Fondazione Giangiacomo Feltrinelli & Russian Centre of Conservation and Study of Records for Modern History (RTsKhIDNI), blz. 436

103 W.I. Lenin, *Conférence de la rédaction élargie du 'proletari'*. [3 juli 1909] Parijs, Editions Sociales, 1959, *Œuvres*, Tome 15, blz. 471.

104 W.I. Lenin, *Le socialisme et la guerre* [augustus 1915] Parijs, Editions Sociales, 1959, *Oeuvres* Tome 21, blz. 335.

[1] Naast de 732 europarlementairen wordt ook naar de 12.000 ambtenaren van de Europese Commissie gewerkt (in totaal zijn er 18.000 Europese ambtenaren, een derde werkt als vertaler)

[2] In 1981, 22 jaar na de oprichting van de Vijfde Republiek in Frankrijk, werd voor het eerst een linkse kandidaat tot president verkozen: François Mitterrand.

[3] Na de grote strijdbewegingen in 1995 tegen het plan Juppé en tegen de wetten Pasqua-Debré komt een regenboogregering van PS – PCF – Verts – MDC aan de macht.

[4] Alain Juppé: eerste minister van Frankrijk tijdens de eerste ambtstermijn van Jacques Chirac (1995-2002). In november 1995 stelde hij een plan op voor de hervorming van de sociale zekerheid en lanceerde een voorstel om de pensioenen van de ambtenaren gelijk te schakelen met die van de privé-sector. Dit leidde tot een nooit geziene golf van stakingen in de openbare diensten, die hem dwongen van zijn plannen af te zien.

^[5] Karl Kautsky (1854-1938): leider van de Duitse sociaal-democratische partij en van de Tweede Internationale in het begin van de twintigste eeuw. Aanvankelijk marxist, later werd hij de ideoloog van het centrisme. Hij was het niet eens met Lenin en de Russische Bolsjewistische Partij over het karakter van de oorlog en het imperialisme.

^[6] Later (vanaf het congres in 1869 in Bazel) zou Michael Bakoenin de fakkel van Proudhon overnemen. Bakoenin kantte zich tegen de taaie en systematische arbeidersstrijd voor loon en arbeidstijd, en tegen de politieke strijd voor de uitbreiding van de democratische en sociale wetgeving.

^[7] De vijftien stichtende partijen van Europees Links zijn: de KPÖ (Oostenrijk), de SDS (Tsjechië), de ESDTP (Estland), de PCF (Frankrijk), de PDS (Duitsland), Synaspismos (Griekenland), Munksoport (Hongarije), de PRC (Italië), de PAS (Roemenië), de PRC (San Marino), de CPS (Slowakije), de PCE (Spanje), Izquierda Unida (Spanje), de EUiA (Catalonië) en de PAS (Zwitserland).

^[8] De 'waarnemende' partijen zijn: de KSCM (Bohemen-Moravië), de AKEL (Cyprus), Enhedslisten (Denemarken), de PdCI (Italië), het Links Blok (Portugal), La Gauche (Luxemburg) en de ÖDP (Turkije)

^[9] Na de Tweede Wereldoorlog zwoeren de West-Duitse sociaal-democraten officieel het marxisme af. Op de buitengewone *SPD-Parteitag* van 13 tot 15 november in 1959 in Bad Godesberg werd met 324 tegen 16 stemmen een nieuw programma goedgekeurd. Daarin verklaarde de SPD zich voorstander van de *Bundeswehr* in het kader van de Navo, van de 'vrijemarkt-gedachte' en van het privé-bezit van de productiemiddelen.

^[10] Spartacus was een gladiator afkomstig uit Tracië. In 73 voor onze tijdrekening, vluchtte hij samen met 70 tot 80 andere slaven en een kar vol wapens uit Rome weg en sloeg op de Vesuvius een kamp op. Al snel sloten nog andere gevluchte slaven zich bij hen aan. Een jaar later waren ze met 120.000 partizanen. Na meerdere overwinningen op de Romeinse legers werden ze uiteindelijk in 71 voor onze tijdrekening verslagen. Spartacus werd gekruisigd.

^[11] In 1323 breekt in het feodale Vlaanderen één van de grootste boerenopstanden in Europa uit. De boeren van de dorpen en de inwoners van de kleine steden keren zich tegen hun adellijke heren. Ze stellen hun eigen hoofdmannen aan, weigeren verder belastingen te betalen en het gezag van de baljuw te erkennen. Ze verjagen de heren uit hun huizen en steken deze in brand. Op het einde van 1323 is het wettelijk gezag in de kuststreek ingestort en in de zomer van 1325 regeren de opstandelingen over het hele kustland en vormen ze in Brugge, in Ieper en in Kortrijk de grootste partij. Paus Johannes XXII dringt er bij Koning Karel IV op aan militair tussen te komen om de opstand neer te slaan. Dat is de christelijke ethiek van het feodalisme. Pas na vijf jaar opstand en burgeroorlog slaagt het leger van Van Cassel, graaf Lodewijk en de Franse koning er in 1328 in de rebellie te onderdrukken. Er volgt een strenge repressie: de boerenleiders worden brutaal terechtgesteld. Willem De Deken wordt eerst 'voor eeuwig' uit Vlaanderen verbannen. Later worden 'zijn handen afgehakt, hij wordt over straat gesleept en

opgehangen: een gruwelijk einde'. Zeger Janssone wordt 'te Brugge publiekelijk terechtgesteld. Na naakt door de straten te zijn gesleept wordt hij geradbraakt, onthoofd en opgehangen aan een hoge galg.' Teneinde iedereen de lust te ontnemen om nog tegen de gevestigde orde op te komen.

[12] De Europese Ronde Tafel van Industriëlen groepeert de belangrijkste patroons uit 18 Europese landen. De ERT vertegenwoordigt naar eigen zeggen een gezamenlijke omzet van 1.400 miljard euro, en in haar ondernemingen werken wereldwijd 4 miljoen mensen. Voorzitter is Gerhard Cromme (ThyssenKrupp), voor het Belgische grootkapitaal zijn Daniel Janssen (Solvay) en Thomas Leysen (Umicore) lid. Verder vinden we er onder meer Louis Schweitzer (Renault), Klaus Kleinfeld (Siemens), Peter Sutherland (BP), Marco Provera (Pirelli), Jorma Ollila (Nokia), Nils Andersen (Carlsberg) enz. (www.ert.be)

[13] Paradigma: model, te beschouwen als toonaangevend op een bepaald moment in een bepaalde wetenschap.

[14] Romano Prodi: Italiaans politicus, geboren in 1939. Hij stond aan het hoofd van een centrum-linkse alliantie die in 1996 rechts versloeg. Hij werd eerste minister en dankzij strenge economische hervormingen slaagde hij erin Italië binnen te loodsen in de eurozone. Van 1999 tot 2004 was hij voorzitter van de Europese Commissie. Terug in Italië nam hij de leiding op zich van de Unione, een verzameling van links en centrum die de rechtse meerderheid onder leiding van Silvio Berlusconi wil breken.

[15] Romani Prodi is lid van de Bilderberg-gemeenschap, de exclusieve Euro-Atlantische lobbygroep die jaarlijks het kruim van industriëlen, toppolitici, bankiers, mediagiganten en militaire leiders uit Europa en de VS samenbrengt in een vijfsterrenhotel. De groep is genaamd naar de locatie van de eerste conferentie, in mei 1954: het hotel Bilderberg in Oosterbeek (Nederland). De Bilderberg-groep wordt geleid door de Belgische baron Etienne Davignon. In 2003 waren onder meer Donald Rumsfeld, Richard Perle, David Rockefeller, Koningin Beatrix en Bill Gates aanwezig op de Bilderberg-conferentie in Versailles. In 2004 kwamen onder meer George W. Bush, Tony Blair, mevrouw Bill Gates, John Brown (British Petroleum) en Wereldbankvoorzitter James Wolfensohn naar de conferentie in Stresa (Italië). In 2005 waren Richard Perle en James Wolfensohn opnieuw present, naast Josef Ackerman (Deutsche Bank), Jorma Ollila (Nokia) enzovoort. Voor de Belgische burgerij zijn naast voorzitter Davignon ook Daniël Janssen (Solvay), Jan Huygebaert (Almanij-Kredietbank) en Maurice Lippens (Fortis) regelmatig te gast.

[16] In 1943 werd de Derde Internationale ontbonden. Na de nederlaag van het fascisme werd ze terug opgericht onder de naam Kominform. De Kominform kwam slechts drie keer samen: een eerste keer tussen 22 en 28 september 1947 met afgevaardigden van negen communistische partijen (de Sovjet-Unie, Polen, Frankrijk, Joegoslavië, Tsjechië, Slowakije, Bulgarije, Roemenië en Hongarije). Op de zittingen van 23 tot en met 26 september werd uitgebreid gediscuteerd over de situatie in Frankrijk en Italië. De Kominform kwam tussen 19 en 23 juni 1948 voor de tweede keer samen met vertegenwoordigers van acht communistische partijen (Bulgarije, Roemenië, Hongarije,

Polen, de Sovjet-Unie, Frankrijk, Tsjecho-Slowakije en Italië), en een derde en laatste keer tussen 16 en 19 november 1949 met vertegenwoordigers van acht communistische partijen (Italië, Hongarije, Frankrijk, Roemenië, Polen, Tsjecho-Slowakije en de Sovjet-Unie).

[17] De PCI en PCF werden als enige twee West-Europese communistische partijen uitgenodigd op de Kominform. Beide partijen hebben een bijzonder boeiende en leerrijke geschiedenis, ook al omdat zij er in geslaagd zijn als revolutionaire partijen in de 'ontwikkelde' kapitalistische landen een relatief grote massabasis uit te bouwen. Beide partijen ontstonden niet als een kleine scheuring van de reformistische arbeiderspartijen maar als meerderheidsstrekking (de PCF op het SFIO-Congres van Tours in 1920) of als zeer brede strekking (de PCI op het congres van Livorno in 1921). Maar ook nadien werd de massabasis bevestigd, of opnieuw opgebouwd. Na jaren van fascisme telde de PCI in 1940 maximaal nog 3.000 leden. Na de Duitse bezetting van Italië (1943) ontplooidde de PCI volledig haar leidende rol in het verzet en wist in oorlogsomstandigheden (niet in electorale omstandigheden !) opnieuw een massabasis te verwerven. In de winter van 1944-45 telde de partij al 400.000 leden.

[18] Eclectisch: alleen weerhouden wat in de eigen kraam past.

[19] Medio 1943 besefte de Italiaanse burgerij dat ze de oorlog verloren had. Samen met de koning en de militaire top besloot ze zich te ontdoen van Mussolini. Op 26 juli 1943 werd Mussolini in een paleisrevolutie afgezet om 'zich van Mussolini en de Duitsgezinden te bevrijden, maar het systeem te behouden'. Op 8 september reageerde Hitler met de bezetting van Noord- en Midden-Italië. In april 1944 trad de PCI in Salerno samen met christen-democraten en liberalen in een 'regering van nationale eenheid'. De '*ommekeer van Salerno*' is het compromis tussen enerzijds de communisten en anderzijds de monarchie die Mussolini niet alleen aan de macht had geholpen maar ook gedurende twintig jaar had ondersteund. Nadat de geallieerden op 4 juni 1944 Rome hadden ingenomen, eiste het Comitato di Liberazione Nazionale (CLN) de opheffing van de monarchie. Op initiatief van Togliatti werd toen met de erkenning van kroonprins Umberto en het uitstellen van het staatsvraagstuk tot een referendum na de oorlog een tweede compromis gesloten.

[20] Nikita Chroesjtsjov: in september 1953, zes maanden na de dood van Stalin en na een scherpe machtsstrijd werd Chroesjtsjov eerste secretaris van de CPSU. In 1956 veroorzaakte hij met zijn kritiek op Stalin een crisis in de internationale communistische beweging. Hij predikte de vreedzame coëxistentie met de imperialistische mogendheden en de parlementaire weg naar het socialisme.

[21] Palmiro Togliatti werd na het gevangen nemen van Antonio Gramsci algemeen secretaris van de PCI. Na de dood van Gramsci op 27 april 1937 werd dat bevestigd. Vanaf 1934 was hij de tweede man na Dimitrov aan de top van de IIIe Internationale. Hij werd bekend onder zijn schuilnaam 'Ercoli'. Hij werkte de 'ommezwaai van Salerno' (regering van nationale eenheid) uit en was van 1944 tot 1947, het ogenblik waarop de PCI en de PSI uit de regering werden gezet, lid van de regering. Hij werd bij een

fascistische aanslag in juli 1948 zwaar gewond. Hij nam deel aan het 20e partijcongres van de CPSU onder Chroesjtsjov en nam delen van diens revisionistische stellingen over.

[22] *'Harry Pollitt was a worker; one of Lenin's lads'* zingen de Limelitters in het liedje *The Ballad of Harry Pollitt*. Harry Pollitt (1890-1960) was één van de grootste communistische arbeidersleiders in Groot-Brittannië. Syndicalist op zijn zestiende, marxist op zijn eenentwintigste toen hij het boek *Het Kapitaal* van Karl Marx als verjaardagscadeau kreeg. In 1920 was hij een van de stichters van de Communistische Partij van Groot-Brittannië (CPGB). In 1929 werd hij tot algemeen secretaris verkozen. Hij was een van de sleutelorganisatoren in de *British section of the International Brigade* in de Spaanse burgeroorlog. In maart 1956 deed hij afstand van de post van algemeen secretaris en werd hij tot voorzitter gekozen. Ook na Chroesjtsjovs aanval op het 20^e partijcongres van de CPSU weigerde hij zijn poster van Stalin weg te halen.

[23] Sofisme: spitsvondige, maar niet steekhoudende argumenten.

[24] Om Europa te handhaven als kapitalistische kracht en om de opgang van de communisten op het 'oude' continent tegen te gaan, plannen de heersende kringen van de Verenigde Staten nog tijdens de oorlog een preventief plan voor het kapitalistische herstel van Europa. Daarvoor worden nadien vier projecten uitgewerkt: het Marshall Plan (april 1946 tot juli 1952), de oprichting van de Navo (4 april 1949), de oprichting van het Internationaal Monetair Fonds en van de Wereldbank (in mei 1946 in Bretton Woods) en tenslotte de 'non communist left policy' (niet communistisch linkse beleid) om via steun aan de sociaal-democratie en de rechtse vakbondsleiders de communisten in Europa te isoleren.

[25] Op 5 juni 1947 stelde generaal G. Marshall, minister van Buitenlandse Zaken van de VS, aan de Harvard University een herstelplan voor Europa voor. De officiële naam luidde 'European Recovery Program', maar het project zou de geschiedenis ingaan als het Marshallplan. Het plan dient vier strategische objectieven. (a) Amerikaans kapitaal doen binnendringen in de Europese economieën. Dit maakte de Europese landen afhankelijk van de Amerikaanse productie en vond het Amerikaanse grootkapitaal een uitweg voor de depressie en de exportcrisis. Daarenboven werd de Europese industrie door het hulpprogramma in hoge mate afhankelijk van de Amerikaanse techniek en deskundigheid. (b) Het Marshall Plan werd ook als instrument gebruikt om de prokapitalistische krachten te scheiden van de antikapitalistische. Zo werd het Plan gebruikt als breekijzer om zowel het Wereldvakverbond, als de Franse CGT en de Italiaanse CGIL te splitsen (met behulp van Irving Brown). (c) De strijd tegen het communisme door het lenigen van de onmiddellijke miserie. Het Marshallcomité deed op 7 november 1947 volgende vaststelling: 'Indien de volkeren van Europa niet snel een verbetering bekomen van hun toestand met democratische middelen, dan kan het gebeuren dat zij in de tegenovergestelde richting worden gedreven. Daarin ligt de sterkte van de communistische tactiek.' (d) Ten vierde werd het Marshallplan gebruikt als ideologisch speerpunt voor de verdediging van de vrije markt en van het Amerikaans kapitalisme in het bijzonder. Op 17 februari 1948 verklaarde Porter McKeever dat 'het Marshallplan een dynamisch concept (is) dat uitstekend geschikt is voor

propagandadoeleinden die prioritair via de operatie van politieke, economische en sociale groepen in West-Europa moet lopen.' In de VS werkten 2.724 mensen van het ministerie van Buitenlandse Zaken voltijds aan de propaganda voor Europa. Het ECA (Bureau for Educational and Cultural Affairs) had in die naoorlogse periode alleen al op zijn kantoren in Parijs 180 mensen die voltijds werkten aan de uitwerking van de propaganda van het Marshallplan.

[26] Dat de Communistische Partij van Joegoslavië niet lang nadien zelf in het vaarwater van het 'Browderisme' en het revisionisme terechtkomt, doet hier niet ter zake. De interventies van Djilas en Kardelj werden door zowel Malenkov als Jdanov positief ontvangen